

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1907. Första Kammaren. N:o 47.

Tisdagen den 21 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades protokollen för den 12, 13 och 14 i denna månad.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtande n:o 144, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 11 af fjärde hufvudtiteln gjorda framställning i fråga om ersättning åt vissa löntagare i följd af arméns omorganisation.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 157, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående förflyttning af flottans station i Stockholm till Elfvik & Lidingön; och

n:o 158, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående ändring i det med staden Hälsingborg träffade af-tal i fråga om Skånska husarregementets förläggning.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 34, angående ändringar i och tillägg till förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket;

n:o 35, angående användande af skogsvårdsafgifter till inköp af allmänningsskogar;

n:o 36, rörande lag angående stadsplan och tomtindelning m. m.;

n:o 37, angående åtgärder, afseende att vid platser på landet med sammanträngd befolkning ordna förhållandena med afseende

å redan befintlig eller för samhällets utvidgning erforderlig tomtmark;

n:o 38, i fråga om ändring af lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar;

n:o 39, i anledning af väckt motion om ändrade bestämmelser rörande tullen å brännvin och sprit samt vin;

n:o 40, angående upphörande af rätt för tullverket att för införd vara utkräfva ytterligare tull, sedan varan till importören utlämnats;

n:o 41, angående ändring af §§ 5 och 6 i tulltaxeunderrättelserna;

n:o 42, angående ändrad lydelse af 1, 2 och 3 §§ i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar;

n:o 43, angående upphäfvande af vissa bestämmelser angående ränta;

n:o 44, angående framläggande af förslag till lag om s. k. emissionsbanker;

n:o 45, rörande ny förordning angående beviljning af fast egendom samt af inkomst;

n:o 46, angående kreditivsummorna; samt

n:o 47, angående vissa bestämmelser rörande gränstrafiken mellan Sverige och Norge.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 18 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 11 äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda utlåtande n:o 70.

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarns. Fortsattes föredragningen af lagutskottets utlåtande, n:o 60, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarns, dels ock sex med föranledande af denna proposition afgifna motioner.

Utskottets lagförslag.

Punkten 1.

2—5 och 7 §§.

Godkändes.

8 §.

Föreliggande paragraf lydde sålunda:

*Lagförslag om
arrende af viss
jord å landet
inom Norrland
och Dalarna.
(Forts.)*

Jordägaren åligger att vid tillträdet tillhandahålla arrendatorn för jordbrukets bedrivande nödiga byggnader samt att, där under arrendetiden nödigt hus tarfvar ombyggnad, sådan verkställa, så ock att ombesörja de för nödig byggnads bibehållande i brukbart skick erforderliga större reparationer; för skada, som arrendatorn vållat, svare dock denne.

Brister jordägaren i hvad sålunda åligger honom, äge arrendatorn fordra att vid syn, som i denna lag sägs, förelägges jordägaren viss tid, inom hvilken han skall hafva fullgjort arbetet, äfvensom beräknas den kostnad, arbetet anses betinga. Utför jordägaren icke arbetet inom föreskrifven tid, äge arrendatorn utföra det i jordägarens ställe och, sedan det blifvit godkänt vid ny syn, undfå godtgörelse med det vid den första synen fastställda belopp; vill arrendatorn hellre uppsäga aftalet, vare det honom öppet, där ej bristen är af allenast ringa betydighet. För den tid fastigheten är i bristfälligt skick njute arrendatorn skälig nedsättning i arrendeafgiften; äge ock rätt till skadestånd.

Vid tillträdet skall jordägaren jämväl hafva utfört alla erforderliga mindre reparationer å nödiga byggnader äfvensom öfverlämna fastighetens trädgård, åker och äng, beteshagar, hägnader, diken, vägar, broar, brunnar, vattenledningar och andra inrättningar i ett efter ortens sed behörigt skick. Eftersätter jordägaren hvad sålunda är föreskrifvet, må arrendatorn bättra hvad som brister samt därför njuta ersättning, efter ty i 13 § stadgas.

Med mindre reparation å byggnad förstås i denna lag afhjälpande af smärre brister å golf, vägg- och takbeklädnad, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, murar och fast inredning äfvensom andra åtgärder, hvilka äro att anse såsom tillfällig lagning.

Herr Afzelius: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en liten oegentlighet, som insmugit sig i denna paragraf. I andra stycket står: »Utför jordägaren icke arbetet inom föreskrifven tid, äge arrendatorn utföra det i jordägarens ställe och, sedan det blifvit godkänt vid ny syn, undfå godtgörelse med det vid den första synen fastställda belopp; vill arrendatorn hellre uppsäga aftalet, vare det honom öppet, där ej bristen är af allenast ringa betydighet». Detta ord »betydighet» anhåller jag måtte utbytas mot ordet »betydelse». Det är nämligen den terminologi, som öfverallt i dessa lagar iakttagits, att man tager hänsyn till hvilken vikt och betydelse en sak har i *kontraktsförhållandet* och icke till huru stor den i och för sig är. Jag vill i det hänseendet åberopa § 14 i allmänna arrendelagen, där ordet »betydighet» blifvit af lagutskottet ändradt till »betydelse».

Lagförelag om
 arrende af viss
 jord å landet
 inom Norrland
 och Dalarne.

(Forts.)

Herr Sjöcrona: Jag ber blott att få tillkännagifva, att jag icke har något emot herr Afzelii ändringsförslag. Vi kommo icke att tänka på denna sak i lagutskottet.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter, på gjord proposition, förevarande paragraf godkändes med den ändring, att i andra stycket ordet »betydenhet» utbyttes mot ordet »betydelse».

9 §.

För denna paragraf hade utskottet föreslagit följande lydelse:

Arrendatorn åligger att väl häfda jorden, afhjälpa sådana under arrendetiden å de nödiga byggnaderna uppkomna brister, som endast föranleda mindre reparationer, samt vårda och underhålla de i 8 § tredje stycket omförmälda ägor och inrättningar, så att icke något under arrendetiden försämras; äge dock till botande af brandskada, som utan arrendatorns vållande timat å byggnad, af jordägaren undfå *skälilig godtgörelse för kostnaden*. Eftersätter arrendatorn hvad sålunda åligger honom, ersätte han jordägaren efter ty i 13 § stadgas.

Herr Fahlén: Såsom af utskottets betänkande framgår, har jag i denna punkt reserverat mig. Jag har nämligen ansett, att, då i detta förslag arrendatorn blifvit ålagd att ansvara kostnaden för endast mindre reparationer, hvilka blifvit i lagen särskildt förtecknade, och som onekligen äro af så ringa betydelse, att de icke gärna eller åtminstone endast undantagsvis kunna föranledas af brandskada, lagen icke hade bort ytterligare skydda arrendatorn genom att berättiga honom att bekomma den brandskadeersättning, som jordägaren till äfventyrs uppburit. Denna arrendatorns rätt skulle ju i hvarje fall blifva beroende af, huruvida jordägaren assurerat sin egendom eller icke. Utskottet har nu emellertid i anledning af en särskild motion vidtagit en ändring till öfverensstämmelse med den allmänna lagen, en ändring, som visserligen går utöfver hvad förslaget ursprungligen innebar, men då denna ändring, som sagdt, ansluter sig till den allmänna lagen, hvilket jag, såsom jag i min motion framhållit, anser såsom i allmänhet önskvärdt, och då saken dessutom är af underordnad betydelse, aktar jag icke nödigt att med fullföljande af min reservation göra något yrkande i denna punkt.

Efter härmed slutad öfverläggning godkände kammaren förevarande paragraf.

10 §.

Godkändes.

11 §.

Denna paragraf hade i förslaget följande lydelse:

Har arrendatorn genom nyodling eller annan jordförbättring än sådan, som afses bättrande af brister efter ty i 8 § tredje stycket sägs, på ett varaktigt sätt förökad fastighetens värde, njute han ersättning därför af jordägaren, när fastigheten afträdes; dock att ersättning för nyodling ej utgår, med mindre jordägaren lämnat skriftligt samtycke till nyodlingen eller arrendatorn före dess företagande hos jordägaren anmält sin afsikt att odla samt därvid angifvit platsen och de ungefärliga gränserna för det tillämnade odlingsområdet äfvensom genom intyg af behörig person styrkt, att området lämpar sig för odling. Behörig att utfärda intyg, som nu sagts, är i statens eller hushållningssällskaps tjänst anställd landbruksingeniör, agronom eller jordbrukskonsulent, så ock annan, som Konungens befallningshafvande tillerkänt behörighet därtill.

Ersättning, som nu sagts, skall beräknas efter det ökade värde, fastigheten till följd af nyodlingen eller jordförbättringen kan anses äga, då den af arrendatorn afträdes; dock må ersättningen ej öfverstiga den för arbetets utförande nödiga kostnad.

Har arrendatorn i aftalet tillförsäkrats rätt till ersättning för förbättring i vidare mån än nu är sagdt, vare det gällande.

Herr Unger: Den paragraf, som nu föredrages, har följande lydelse: »Har arrendatorn genom nyodling eller annan jordförbättring än sådan, som afses bättrande af brister efter ty i 8 § tredje stycket sägs, på ett varaktigt sätt förökad fastighetens värde, njute han ersättning därför af jordägaren, när fastigheten afträdes; dock att ersättning för nyodling ej utgår, med mindre jordägaren lämnat skriftligt samtycke till nyodlingen» — — och så långt finner jag paragrafen vara välgrundad, men sedan heter det vidare — — »eller arrendatorn före dess företagande hos jordägaren anmält sin afsikt att odla samt därvid angifvit platsen och de ungefärliga gränserna för det tillämnade odlingsområdet äfvensom genom intyg af behörig person styrkt, att området lämpar sig för odling. Behörig att utfärda intyg, som nu sagts, är i statens eller hushållningssällskaps tjänst anställd landbruksingeniör, agronom eller jordbrukskonsulent, så ock annan, som Konungens befallningshafvande tillerkänt behörighet därtill.» Om man ser saken rätt, måste det väl förefalla orimligt, att jordägaren skall vara skyldig att betala en odling, som ägt rum utan hans tillstånd. Så mycket borde man väl ändock få råda öfver sin egendom, att man själf får bestämma, om och när och hvar odlingar skola företagas. Om jordägaren icke vill ha ifrågakomna området odladt, enär han icke har en sådan affärsställning, att han kan bekosta dylika företag, eller af andra orsaker, så måtte väl, om arrendatorn i alla fall företager dylika

*Lagförslag om
arrende af viss
jord i a landet
inom Norrland
och Dalarne.*
(Forts.)

Lagförslag om arbeten, jordägaren böra i all rimlighets namn vara befriad från arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. att betala kostnaderna därför. Detta är ju uppenbarligen icke mer än skäligt, och jag tager mig därför friheten föreslå, att det sista stycket, som jag läste upp, måtte utgå ur paragrafen, så att första stycket af densamma skulle sluta med orden »skriftligt samtycke till nyodlingen».

Herr Sjöcrona: Enligt mitt tillkännagifvande vid behandlingen af detta lagförslag i kammarens senaste plenum har jag hyst, och jag hyser fortfarande, mycket stora betänkligheter mot denna lag. Dessa betänkligheter gälla särskildt äfven denna paragraf, mot hvilken den siste talaren nu framställt en anmärkning. Förhållandet är emellertid det, att denna paragraf är just en af de viktigaste, en af dem, som skulle främja de särskilda önskemål, som man vill vinna däruppe i Norrland. Därför synes det mig icke vara skäl att nu tumma å bestämmelserna i denna paragraf, utan jag anser, att man bör godkänna den oförändrad. Jag håller för öfrigt före, att, sedan kammaren genom omröstning beslutat att taga första paragrafen, vore det skäl att icke göra några vidare ändringar i lagen, så att vi, då den kanske oförändradt antages äfven i Andra Kammaren, måtte slippa några vidlyftiga sammanjämkningar i afseende å denna ganska brydsamma lag.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets förslag oförändradt.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Den nu förevarande paragrafen är en bland de viktigaste i detta särskilda arrendelagsförslag för Norrland. Det har äfven vid den allmänna arrendelagen varit ifrågasatt, att tillägga arrendatorn ersättning för jordförbättringar utöfver hvad där upptages, nämligen för tegelrör till täckdiken, ehuru man af hänsyn till jordägaren slutligen ansett sig icke kunna gå längre. Men hvad Norrland beträffar är att märka, att där finnas större odlingsmöjligheter än i öfriga landet och man är därför angelägen om, att jordbruket skall, med användande af dessa möjligheter, taga fart. Med hänsyn härtill och då det torde vara tvifvelaktigt, om en arrendator alltid kan få medgifvande till odlingsföretag af jordägaren äfven där företaget är välbetänkt, synes det ganska lämpligt, att arrendatorn får den rätt, som här tillägges honom. Jag vill ock fästa uppmärksamheten på, att han icke har ovillkorlig rätt till ersättning för hvarje odling, som han gjort, utan att därför fordras, att odlingsområdet skall ha varit synadt af landtbruksingenjör, agronom eller jordbrukskonsulent och därvid befunnet verkligen vara lämpligt för odling. Därtill kommer, att den ersättning, som tillkommer arrendatorn, icke representerar hela arbetskostnaden för odlingen — denna ikläder han sig på egen risk — utan den ersättning, som jordägaren skall betala, är värdet af den varaktiga förhöjning i fastighetens värde, som

odlingen medfört, och detta förhöjda värde bestämmes vid afträdes- *Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.* syn af de tre synemännen. Vid sådant förhållande tror jag icke att härigenom någon oskäligen lägges på jordägaren, och framförallt att man ganska väl betryggat, att jordägaren får betala för allenast den verkliga värdestegring, som fastigheten vunnit. Jag kan således icke finna, att det vore så synnerligen lämpligt, om den nu anmärkta bestämmelsen skulle strykas. (Forts.)

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag, dels ock, af herr *Unger*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att i första stycket den del, som följde näst efter orden »skriftligt samtycke till nyodlingen», utelämnades.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 11 § i lagutskottets i punkten 1 af utlåtandet n:o 60 framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf med den af herr *Unger* föreslagna ändring.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 38.

Nej — 46.

12 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Till efterrättelse mellan jordägaren och arrendatorn skall å fastigheten förrättas tillträdessyn. Sådan syn må ej hållas tidigare

Lagförslag om än sex månader före tillträdesdagen eller senare än sex månader *arrende af viss* efter samma dag.

jord å landet
inom Norrland
och Dalarne.

(Forts.)

Vid tillträdessyn skall undersökas allt hvad till fastigheten hör; och tillhör det synemännen särskildt:

1) att bestämma, hvilka å fastigheten befintliga hus äro nödiga för jordbrukets bedrifvande; att insyna dessa så ock annan byggnad, som på grund af bestämmelse i aftalet må ingå i arrendet; att afgöra, huruvida nybyggnad eller större reparation erfordras för att fastigheten skall vara behörigen bebyggd; samt att, där sådant arbete finnes erforderligt, uppgöra plan därför med kostnadsberäkning och förelägga jordägaren viss tid för arbetets utförande;

2) att efterse, hvilka mindre reparationer må erfordras å de i arrendet ingående byggnaderna samt i hvad mån de i 8 § tredje stycket omförmälda ägor och inrättningar icke äro i sådant skick, som där sägs; så ock att i penningar uppskatta fastighetens sålunda befunda tillträdesbrist.

Herr Enhörning: Denna paragraf handlar om tillträdessyn och den följande om afträdessyn. Jag tillåter mig nu emellertid att tala om dessa båda paragrafer på en gång.

Af- och tillträdessyn har hittills enligt gällande lag endast haft till uppgift att konstatera fastighetens skick vid tillträdet eller afträdet. Afsikten har varit att skapa ett fullt tillförlitligt bevismaterial för bedömande af frågan, om och i hvilka hänseenden fastigheten under arrendetiden försämrats eller förbättrats. Alldeles samma karaktär har af- och tillträdessyn enligt den af Riksdagen i år antagna allmänna arrendelagen. Synemännen ha alltså icke att ingå i bedömande af, huruvida de konstaterade olikheterna i fråga om fastighetens beskaffenhet böra föranleda någon ersättning vare sig åt jordägaren eller åt arrendatorn. Detta är rättsfrågor, hvilkas afgöranden beror dels af lagen, dels af kontraktets innehåll, och de skola i händelse af tvist afgöras i den ordning, som tvistiga rättsfrågor i allmänhet afgöras, d. v. s. hos domstol.

I det nu föreliggande förslaget vill man emellertid gå en annan väg: Man vill här öfverlämna afgörandet af de tvistiga rättsfrågorna äfven åt synemännen. Man vill alltså i detta fall betaga parterna rätt att direkt anlita domstol, och man vill tvinga dem att för tvistefrågors afgörande i första hand anlita ett skiljedomsförfarande.

Hvilka viktiga skäl kunna väl finnas för att i denna punkt göra ett undantag från den allmänna lagens bestämmelser, ett undantag, som innebär inrättandet af en domstolsinstans under de ordinarie domstolarna och som tvingar till anlåtande af skiljedomsförfarande, något som eljest enligt vår rätt är beroende på parternas fria vilja?

Det får väl antagas, att lagberedningen vid uppgörande af förslaget till den allmänna arrendelagen tagit i öfvervägande frågan,

om synemännens befogenhet borde utsträckas till att blifva domstol i rättsfrågor, eller om de skulle bibehållas vid sin nuvarande uppgift att lämna ett pålitligt bevismaterial. Därmed torde också få antagas, att lagberedningen haft fullgoda skäl för att icke frångå, hvad som nu är utmärkande för synens karaktär. Det vill därför synas, som om synnerligen viktiga skäl borde finnas för att beträffande vissa landsdelar frångå denna ståndpunkt. Hvilka äro då dessa viktiga skäl? Ledsamt nog har hvarken Norrlandskommittén eller lagutskottet haft omtanken att här tala om dem. Norrlandskommittén säger, »att man skulle utan olägenhet tillerkänna synen enligt denna lag en något mera vidtgående betydelse än för närvarande är förhållandet» och lagutskottet säger: »Med hänsyn till de särskilda uppgifter, som enligt denna lag tillkomma synemännen, torde det vara lämpligast, att synemännens utslag erhåller karaktär af ett åläggande att bota förefintliga brister och utgifva ersättningar m. m.» Jag fruktar, att man af dessa sväfvande och innehållslösa fraser, om jag så får säga, är berättigad att draga den slutsatsen, att hvarken Norrlandskommittén eller lagutskottet haft några verkliga och påtagliga skäl att andraga.

Då jag ej tror, att det kan vara ägnadt att i det allmänna medvetandet stadga tilltron till lagstiftningens opartiskhet och rättvisa, om undantagsbestämmelser på detta sätt antagas, utan att tillräckliga skäl därför kunna påvisas, hemställer jag herr greve och talman, att ifrågavarande paragraf måtte återremitteras till lagutskottet för att bringas i full öfverensstämmelse med motsvarande paragraf i den allmänna arrendelagen.

Herr Sjöcrona: De bestämmelser, mot hvilka den siste talar riktede sina anmärkningar, äro sådana, att jag trots mina betänkligheter mot lagen i öfrigt icke ansett mig böra rikta några anmärkningar mot dessa speciella bestämmelser. Norrlandskommittén har föreslagit detta skiljemannaförfarande i stället för syn, som det kallas på, om jag så får säga, det tekniska språket. Högsta domstolen, som riktat många anmärkningar mot förslaget i öfrigt, har icke gjort någon anmärkning mot förslaget i denna del och Regeringen har accepterat det. Skillnaden mellan allmänna lagen och denna lag i förevarande afseende är nu den, att enligt den allmänna nyttjanderättslagen två af parterna utsedde synemän skola verkställa af- och tillträdessyn, beräkna ersättningar o. s. v. och att deras förrättningar också skola öfverklagas inom 90 dagar enligt författningen och vinna på sätt och vis laga kraft, ehuru syneutlåtandet icke är af beskaffenhet att kunna bringas till verkställighet såsom en laga kraftvunnen dom. Enligt denna lag åter skall det vara ett skiljemannaförfarande, och skiljemännens beslut kan vinna laga kraft och bringas till verkställighet såsom lagkraftvunnen dom. Det är skillnaden, och denna är väl icke så ofantligt stor, om man besinnar, att ett utlåtande af skiljemän, som icke

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

(Forts.)

*Lagförslag om
arrende af viss
jord å landet
inom Norrland
och Dalarne.*

(Forts.)

blifvit öfverklagadt, kommer att, om saken drages under domstols pröfning, tillerkännas en afgörande betydelse. Nu är ju detta tillkommet, därför att denna syn, om jag så må kalla den, eller denna skiljedom har en vidsträcktare befogenhet till följd af dessa särskilda förhållanden, än hvad synemännens utlåtande har enligt den allmänna nyttjanderättslagen. Det är naturligtvis hufvudskälet. Sedan finnes det ett praktiskt skäl, nämligen det, att där uppe i Norrland med dess långa afstånd det är förenadt med svårigheter för parterna att anlita domstolar, som ofta äro belägna långt borta och där utverka stämningar och sedan bevaka sin talan vid domstolen. Låter man nu detta skiljemannaförfarande äga rum, kunna förhållandena mellan jordägaren och arrendatorn regleras genom detta skiljemannabeslut, och om det vinner laga kraft, kan det bringas till verkställighet. Det är sålunda ett förfarande, som icke gynnar vare sig den ene eller andre af parterna mera, utan de hafva fördelar däraf båda. Det synes således icke vara skäl att vidtaga någon ändring i denna del. Jag hemställer således om bifall till utskottets förslag oförändradt.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Jag skall be att till hvad den siste talaren yttrat till förmån för Kungl. Maj:ts förslag i denna del få lägga några ord. Det är för att gifva ett svar på den fråga, som den förste talaren framställde: hvilka äro de synnerligen viktiga skäl som föranledt, att syneförrättningen enligt denna lag blifvit organiserad på annat sätt och att åt densamma gifvits i viss mån en annan befogenhet än hvad förhållandet är med synen enligt den allmänna arrendelagen. Dessa synnerligen viktiga skäl finnas i de tvingande bestämmelser, som norrländska arrendelagen innehåller i fråga om jordägarens skyldighet att tillhandahålla byggnader och att lämna ersättning för verkställda nyodlingar m. m. dylikt. Det är nämligen så enligt denna lag, att arrendatorn har ovillkorlig rätt att vid tillträdet få för jordbruket nödiga byggnader sig tillsynta. Om det då blifver fråga om, huruvida sådana byggnader finnas, eller ej, bör någon myndighet finnas, som kan säga: de och de byggnaderna äro behöfliga för jordbruket. Likaså är arrendatorn berättigad att få större reparationer verkställda, under det arrendet varar. I allmänna arrendelagen finnes icke något motsvarande. Enligt denna lag mottager arrendatorn fastigheten i ett visst skick och enligt arrendekontraktet får det afgöras, huru det skall förhållas med byggnader och dylikt. Enligt förevarande lag åter har han bestämd rätt att få de för jordbruket nödiga byggnaderna. Under sådana förhållanden förstår jag icke, huru det skulle gå till, om två synemän endast uppträdde och yttrade sig om, huruvida vissa byggnader voro nödvändiga eller icke. För att ett beslut häröf skulle erhållas, ett beslut, som i fall af behof kunde verkställas, behöfde man då ytterligare gå till domstol. Det är, så vidt jag förstår, ett opraktiskt sätt att sköta

saken. Det bör naturligtvis för alla parterna vara fördelaktigare, att ett skiljemannaförfarande anordnas, hvarigenom utan vidare omgång varder bestämdt, att de och de husen eller de och de reparationerna behöfvas och att detta beslut därefter varder verkställt, om det ej klandras. Och dylikt klander kan anföras af såväl jordägaren som arrendatorn, på samma sätt som om de skulle klandra en syn enligt den allmänna nyttjanderättslagen. Det nu sagda gäller i tillämpliga delar jämväl om ersättning för nyodling, som kan tillkomma arrendatorn vid afträdet

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Jag har härmed velat klargöra anledningen därtill, att synen enligt detta lagförslag blifvit i viss mån af annan beskaffenhet, än den är enligt den allmänna nyttjanderättslagen.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande föreliggande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på paragrafens godkännande vara med öfvervägande ja besvarad.

13 och 14 §§.

Godkändes.

15 §.

För ifrågavarande paragraf hade utskottet föreslagit denna lydelse:

Syn, som i denna lag afses, skall förrättas af tre därtill utsedde män, af hvilka jordägaren och arrendatorn välja hvar sin af nämnden eller bland ledamöterna i ägodelningsrätten eller de för landtmäteriförrättningar utsedde gode män i det tingslag, där fastigheten ligger, eller ock bland dem, som förut innehaft sådan befattning och äro därtill valbare, och de sålunda utsedde tillkalla tredje synemannen. Tredskas part att utse syneman, eller kunna de utsedde ej förena sig om valet af tredje synemannen, äge Konungens befallningshafvande eller domaren eller utmätningsmannen i orten att på ansökning af den, som påkallat syn, förordna om valet.

Den, hvilken såsom syneman deltagit i syn, därvid föreliggande meddelats om utförande af byggnads- eller reparationsarbete, skall anses vald till syneman jämväl vid sådan särskild syn, som skall äga rum för att utröna, hur arbetet utförts.

Mot syneman gälle de jäf, som, enligt hvad särskildt är stadgadt, gälla mot skiljeman.

Lagförslag om
arrende af viss
jord å landet
inom Norrland
och Dalarne.
(Forts.)

Herr Fahlén: Jämväl i denna paragraf har jag yrkat ändring i min reservation, afseende att syneförfarandet skulle bringas till full öfverensstämmelse med allmänna lagens föreskrifter. Af samma anledning har jag, såsom kammaren behagade finna, yrkat ändring äfven i 16 och 18 §§. Sedan emellertid Första Kammaren genom sitt beslut i lördags principiellt förklarar sig vilja acceptera en lagstiftning sådan som den föreliggande, har jag, som icke velat ställa mig oppositionell mot denna lagstiftning, utan blott afsett att föranleda åtskilliga jämkningar i densamma, hvilka jag ansett önskvärda, ansett mig emellertid nu, för att icke därigenom möjligen äfventyra lagens slutliga antagande, icke böra vidhålla mitt yrkande i reservationen. Denna min uppfattning har ju föröfrigt genom nyss fattade beslut blifvit bekräftad. Jag har sålunda nu intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes den föreliggande paragrafen.

16—18, 6 samt 19—21 §§.

Godkändes.

22 §.

För denna paragraf hade utskottet föreslagit följande lydelse:

Finnes ej å den arrenderade jorden erforderligt bete för de hästar och nötkreatur, som kunna vinterfödas därå, och utgör denna jord allenast visst område af en jordägaren tillhörig fastighet, vare arrendatorn berättigad till nödigt bete jämväl å öfrigt skog eller utmark, som hör till fastigheten; dock att därvid må af jordägaren undantagas mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång.

Herr Trygger: Hvilken uppfattning man än har i denna fråga, torde man väl böra erkänna att jordägarens önskan att bevara skogsmarken i så godt skick som möjligt för skogens återväxt är legitim och berättigad. Och sålunda bör man vara mycket försiktig med att gifva arrendatorn rättigheter, som skulle hindra jordägaren i detta hans berättigade intresse. Denna 22 § gifver bestämmelser angående arrendatorns betesrätt. Paragrafen förutsätter, att arrendatorn har betesrätt på den arrenderade jorden, men utsträcker betesrätten äfven till jord, som icke utaf honom arrenderats, men som tillhör samma fastighet, hvilken den arrenderade jorden tillhör. I detta afseende är det föreskrifvet, att om icke på den arrenderade jorden finnes tillräckligt bete för de hästar och nötkreatur, som därstädes kunna vinterfödas, så får arrendatorn

nödigt bete på nämnda af honom icke arrenderade mark, och det göres endast det undantag, att jordägaren har rättighet att undantaga mark, på hvilken han i skogsvårdssyfte har vidtagit särskilda anordningar, för så vidt betesrätten å dessa skulle vålla märkligt intrång.

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.
Forts.)

För min del anser jag, att för att gifva arrendatorn rättighet till bete på annan mark, än den arrenderade, bör det fordras uttrycklig öfverenskommelse, och kan icke en sådan öfverenskommelse komma till stånd, bör arrendatorn icke hafva denna betesrätt. Enligt denna paragraf är det icke nog med, att det icke fordras uttrycklig öfverenskommelse, utan med hänsyn till stadgandet i 28 § kan icke ens jordägaren genom uttrycklig öfverenskommelse befria sig från den i denna paragraf till arrendatorns förmån stadgade betesrätt.

På grund af hvad jag nu sagt, anhåller jag att denna 22 § måtte ur förslaget utgå.

Herr Enhörning; Herr grefve och talman, mina herrar! Sedan långliga tider tillbaka har det varit ett önskemål att inskränka de mulbetesrättigheter, som i form af servitut på olika tider uppkommit, och senast har skogskommittén, såsom jag i min motion framhållit, i sitt år 1899 afgifna utlåtande påpekat, att icke blott skogskulturen, utan äfven skogens naturliga föryngring lider stort men af mulbetesrättigheterna, samt att det är en af skogshushållningens viktigaste uppgifter att söka begränsa redan gällande servitut äfvensom att bereda skogsägarna möjlighet att söka aflösa desamma. Denna kommitté afgaf också förslag till sådana ändringar i skiftesstadgan, att skogsservituter, bestående i rätt till mulbete, skulle kunna aflösas utan sammanhang med laga skifte, och detta förslag har, efter att hafva i justitiedepartementet undergått omarbetning för ett par år sedan, hänvisats till granskning af högsta domstolen och är nu, sedan dess utlåtande afgifvits, beroende på Kongl. Maj:ts nådiga åtgärd.

Allt detta måste emellertid hafva drunknat i glömskans haf. I stället för att bereda möjlighet att aflösa redan befintliga mulbetesservitut, vill man nu inrätta en otalig mängd sådana. Huru skall man då kunna genomföra en rationell skogshushållning eller skogsvård? Enligt mitt förmenande är detta helt enkelt omöjligt, där rätt till mulbete finnes. Utskottet har trott sig finna bot därför, genom att förbjuda betande af får, och detta är ju i och för sig godt och väl, men de djur, som mest omöjliggöra skogens föryngring, är väl i alla fall getterna, hvilka ännu i ganska stora mängder förekomma i skogsbygderna. Dessutom förstöra hästar och nötkreatur — åtminstone de senare — äfven i hög grad skogens föryngring. De släppas ut tidigt på våren, och då finns det, som herrarna väl veta, litet eller intet bete. De förtära då med begärlighet de späda skogsplantorna och årsskotten. Allt bete till och med af hästar är verkligen en fara för skogens föryngring, och

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. därför bör denna paragraf helt och hållet utgå ur lagen. Skogsägaren skall vara berättigad att undantaga mark, »hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång». Utskottet nämner dock icke, huru dessa anordningar af skogsvårdssyfte skola skyddas och hvem, som skall bekosta skyddet, skogsägaren eller arrendatorn. Utskottet har emellertid tillstyrkt sådan ändring i denna paragraf, såsom jag nyss nämnde, att bete för får icke skall medgifvas annat än å den arrenderade utmarken. Däremot har utskottet tillstyrkt bibehållande af rätt till bete för hästar och nötkreatur å hemmanets öfriga skog eller utmark, alltså å mark, som icke är till arrendator upplåten. Visserligen är den af utskottet förordade ändringen ägnad att i någon mån minska det menliga inflytande, som skogens återväxt kan röna af den i propositionen föreslagna mulbetesrätten, men jag tror, att detta stadgande äfven i den af utskottet föreslagna lydelsen kommer att verka skadligt. Utskottet har till stöd för att icke bifalla yrkandet i dess helhet anfört, dels att jordägarens intresse tillgodoses genom befogenheten att från betesrätten undantaga mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång, dels att det egentligen är betande af får, som skulle vara det skadliga. Hvad det första skälet nu angår, vill jag erinra, att skogens föryngring hittills i regel skett genom naturlig återväxt i Norrland, och det torde vara en obestridlig sanning, att detta är det fördelaktigaste, och att så kallad skogskultur icke bör användas i andra fall än då den naturliga återväxten af en eller annan anledning är hindrad. Men det af lagutskottet åsyftade undantag gäller endast mark, hvarå skogskultur finnes. Sålunda lämnar det för de allra flesta fall intet som helst skydd.

(Forts.)

Hvad beträffar påståendet, att hästar och nötkreatur icke skulle göra afsevärd skada, är detta icke heller riktigt. Förhållandet är, att boskap med förkärlek uppehåller sig på öppna platser, där flugor och mygg äro mindre besvärliga. Alla ställen, såsom svedjor, kalhuggna marker, utdikade myrar m. m., där föryngring af skogen försiggår, afbetas därför företrädesvis, och kor och hästar göra, äfven de, stor skada icke blott genom tramp, utan genom att afbeta de nyuppkomna plantorna och årsskotten, hvarigenom skogens föryngring kan fördröjas i tiotal af år.

På grund af hvad jag anfört, anhåller jag, herr grefve och talman, att denna paragraf helt och hållet måtte utgå ur lagförslaget.

Herr Jonsson: Jag vill fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet därpå, att undantaget i paragrafen gäller icke blott ifråga om skogskultur, utan det gäller hvarje anordning, som af markägaren vidtas i skogsvårdssyfte. Således, om han bereder marken genom rensning och antingen verkställer sådd på den marken, eller det finnes fröträd i trakten, som kunna själfså marken, är han berättigad att undantaga denna del af skogen från bete.

Jag förstår icke rätt den siste ärade talarens mening med sitt ordande om, att getter äro så farliga för skogskultur, ty enligt paragrafens lydelse få inga andra kreatur än hästar och nötkreatur släppas ut på skogen. Således bör han icke i detta fall bekymra sig om getternas ohägn på skogsmark.

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Vidare är icke alldeles säkert och afgjort, att arrendatorn äger beta sina kreatur på jordägarens öfriga mark, utan endast för såvidt icke på den mark, han fått, tillräckligt bete finnes, har han att på öfrig mark verkställa betning af sina kreatur. Det är delade meningar ibland fackmän rörande den skada på plantor, som just bete af hästar och nötkreatur åstadkomma, men jag tror nästan, att man skall kunna säga, att de allra flesta öfverensstämman däri, att den är mycket liten eller med andra ord, att risken af den skada, som de kunna åstadkomma, är ej stor. Det är egentligen getterna och fåren, som bita af de unga skotten i början af sommaren och toppa dem, hvarigenom de förlora i tillväxt. Detta gäller icke hästar och nötkreatur, utan där skulle risken vara, att de trampa ned plantorna, om det finnes några sådana, men den skadan får aldrig någon större och egentlig räckvidd. Att hästar eller kokreatur springa i fälten och hitta på att trampa ned en och annan planta spelar icke någon stor roll. Det förefaller mig som om den våda, man säger att denna paragraf skulle medföra i skogskultursynpunkt, är i högsta grad öfverdrifven, och att man utan all risk kan antaga paragrafen, som ju hänger tillsammans med hela läggningen af arrendelagen och syftar på att göra det möjligt för en arrendator att kunna draga sig fram i dessa bygder, där för öfrigt betesmarkerna äro så stora, att inga äfventyrligheter kunna inträffa eller några tvister om den saken uppkomma. Jag yrkar bifall till paragrafen.

Herr Kinberg: Huruvida beteskreaturen göra afsevärd skada eller icke på skogens återväxt beror, mina herrar, på de förhållanden, hvarunder betningen utöfvas. Härvidlag kunna ju förhållandena vara mycket olika. Mycket beror t. ex. på, hvilka djurslag, som beta. Vi hafva nyss hört talas om får, getter nötkreatur och hästar och med dessa djurslag förhåller det sig i berörda afseende mycket olika. Dessutom beror det på kreaturens antal i förhållande till skogens ytvidd och vidare inverkar äfven själfva skogens och terrängens beskaffenhet.

Hvad nu särskildt djurslagens större eller mindre skadlighet för skogsåterväxten beträffar, så är man allmänt ense därom, att getter och får äro de värsta slagen, och därför har utskottet af lägsnat fårbetet. För getter var redan enligt Kungl. Maj:ts förslag bete ej ifrågasatt i samband med arrende. Jag kan alltså lämna dessa båda djurslag ur räkningen. Således återstå hästar och nötkreatur. Dessa djurslag göra under vissa förhållanden ganska stor skada och under andra förhållanden föga eller ingen skada. De

Lagförslag om skada skogsåterväxten genom att bita af skotten i synnerhet på arrende af viss tallplantor. Genom trampning göra de skada å kulturfalt och å jord å landet vissa hvilo- och skyddsplatser, men man kan icke tala så mycket inom Norrland därom i Norrlands stora, merendels glesa skogar. Hufvudsakliga skadan sker genom afbitning af skotten på plantorna. Denna sist-nämnda skadegörelse förekommer emellertid, mina herrar, endast i de fall, då kreaturen släppas på bete så tidigt på försommaren att gräsbete saknas, och barren ej ännu hunnit utväxa på plantorna. Sedermera äro plantorna icke längre begärliga. Och om icke kreaturen släppas ut förrän det finns gräsbete, gå de ej heller på plantorna, äfven om barren icke äro fullständigt utvecklade.

(Forts.)

Jag ber nu att med några ord få taga en kort öfverblick af gällande lagstiftning i ämnet för att kunna klargöra bedömandet af den föredragna paragrafens innebörd. Enligt gällande förordning af år 1857 angående ägors fredande emot skada af annans hemdjur samt om stängselskyldighet, skall ohägnad mark anses vara till gemensamt mulbete upplåten. Denna lagbestämmelse har vidsträckt tillämpning och betydelse i Norrland, ty öfverallt finns här ohägnad mark. Det vore för dyrt att inhägna de långa och smala skiftena, det finns milslånga skiften, som endast äro några få hundra meter breda, och det finns halfmilslånga skiften, som endast äro ett tiotal meter breda. Någon hägnad i Norrland på skiftad mark kan inom skogsbygderna åtminstone icke ifrågakomma. Mulbetesområdena äro således i regel gemensamma för alla grannar. Genom vissa separatbestämmelser är vidare stadgadt, att betandet af får och getter inom de flesta län i södra och mellersta landet är förbjudet under tiden före den 1 juni eller den 15 juni. Inom Norrland har sådant förbud påkallats endast i Norrbotten, och där gäller förbudet endast getter. Dessa bestämmelser hafva efterhand i dessa orter tillkommit så småningom efter därom af länens jordägare gjorda framställningar, och den omständigheten, att sådana framställningar i mycket ringa mån förekommit i Norrland, visar på, att betesfrågan där i allmänhet icke anses så brännande, som ett par talare påstått. Att får och getter göra största skadan, har jag redan sagt, men frågan därom berör ej föreliggande paragraf. Slutligen får jag fästa uppmärksamheten på att i sammanhang med 1903 års skogslag till Riksdagens pröfning framlades förslag till lag, innefattande tillägg till 1857 års förordning. Detta förslag ville Riksdagen icke bifalla. Lagförslaget var helt kort och hade följande lydelse: »Styrkes hos Konungens befallningshafvande, att ohägnad skogsmark är föremål för skogsodling och att området för odlingen är på lämpligt sätt å marken utmärkt, skall Konungens befallningshafvande utfästa kungörelse om skogsodlingens omfattning och utmärkande å marken. Sedan en månad förflutit efter det kungörelse blifvit i församlingens och angränsande kyrkor uppläst vare en hvar pliktig att om sina hemdjur hålla sådan vård, att de icke inkomma på det område.» Detta var en utsträckning af jordäga-

res skyldighet rörande värden om betes kreaturen, som Riksdagen icke ville vara med om. Afslaget motiverades sålunda: »Riksdagen kan icke värja sig för farhågan, att den tunga, som genom antagande af förslaget skulle läggas å boskapskötseln i betydande delar af riket, ej skulle motsvaras af den nytta skogskötseln skulle draga däraf.» Detta var Riksdagens uttalande år 1903. Men på samma gång uttalade Riksdagen tillika, att faran för skogsåterväxten genom betning torde kunna i högst betydlig grad förminska, om betesrätten inskränktes till den tid af året, då kreaturen hade verkligt gräsbete. Och i enlighet härmed infördes i 12 § af 1903 års skogslag en bestämmelse, att Kungl. Maj:t må äga att efter landstings och hushållningssällskaps hörande meddela särskilda föreskrifter i detta afseende, där så prövas erforderligt för skogsåterväxtens skyddande. Det är all sorts skogsåterväxt här är fråga om, d. v. s. icke blott af människohand utan äfven af naturen sådda plantor.

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarn.
(Forts.)

Mina herrar, det finns således en utväg i vår nuvarande lagstiftning att skydda skogsåterväxten, där så finnes nödigt, men mig veterligen, har icke ens på någon ort i södra eller norra Sverige ännu påkallats användning af detta lagrum. Och hvad Norrland beträffar, tror jag för min del, att detsamma knappast behöfver tillgripas i skogsbygderna.

Om man då återgår till den föreliggande lagparagrafen och jämför den med gällande lagstiftning och motiverna därför, kommer man obestriddigen till det resultat, att lagparagrafen är i full öfverensstämmelse icke allenast med gällande författningar och af Riksdagen uttalad rättsuppfattning utan äfven med de faktiska förhållandena. I Norrland är nämligen förhållandet, att hvarje hemman har betydande skogsvidder. Jag vill då närmare belysa den fråga, som jag i början antydde, nämligen att när antalet kreatur står i gynnsamt förhållande till skogsarealen faran för betning minskas och i själfva verket är mycket ringa, om man endast låter bli att släppa ut kreaturen alltför tidigt, ty då kunna de göra skada. När beteskreaturen ha så där stora utmarker att röra sig på, som inom nu ifrågavarande lags tillämpningsområde är fallet, följa de sin naturliga instinkt och gå icke till de värdefullaste, tätaste skogsbestånden, som ju sakna gräsbete, utan uppsöka företrädesvis mera låglänta eller sankta marker, såsom gräskärr och gräsmyrar, granmorar och dylika marker, med ett ord, den bättre skogsmarken går då fri från betning. Jag skall be att få nämna några siffror, för att visa herrarne, hur förhållandet här är emellan skogsareal och beteskreatur. Om man enligt jordbruksstatistiken jämför beteskreaturens antal inom skogssocknarna med hemmanens utmarksareal enligt norrlandskommitténs tabeller, skall man finna, att på hvarje beteskreatur kommer följande utmarksareal, nämligen: i skogsbygderna inom Västernorrlands län 86 tld, Västerbottens län 120 tld och Jämtlands län 196 tld. Ja, mina herrar,

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

(Forts.)

med dessa siffror för ögonen trotsar jag hvem som helst att med fog påstå, att det här är någon fara för skogen af betning, utöfvad i enlighet med ifrågavarande paragraf. Jag talar icke om Gäfleborgs län, jag talar icke heller om det nedre kustlandet, ty denna lag skall tillämpas endast på bolagshemman, och i dessa af mig nu sist nämnda trakter hafva bolagen till följd af därvarande ringa skogstillgång köpt ganska få hemman. Och hafva de någon gång köpt hemman i kustsocknarna, så ligga dessa på gränsen till skogsbygden. Således för bolagshemmanens betesområden äro dessa siffror normerande.

Jag vill icke trötta herrarne längre. Jag vill sluta med att jag, med anledning af hvad jag har sagt, icke kan biträda den uppfattningen, att här finnes fara för skogsåterväxten genom betning. Jag kan heller icke finna annat än att hvad utskottet på sidan 30 sagt — och jag vill tillåta mig fästa herrarnes uppmärksamhet därpå — är fullkomligt i öfverensstämmelse med de faktiska ortförhållandena likaväl som med gällande lagstiftning och af Riksdagen uttalad rättsuppfattning. Utskottets utlåtande på sidan 30 lyder:

»Då dessutom betet å skogsmarkerna i Norrland oftast faktiskt är gemensamt för flera olika hemmansägare, i det deras olika ägor å skogen, om ock skiftade, dock ligga ohägnade, lära en jordägare, som å sin skogsloft i skogsvårdssyfte vidtagit sådana särskilda anordningar, som i denna paragraf afses, under alla förhållanden själf, där han så aktar nödigt, få skydda eller låta skydda sina skogsodlingar mot andra jordägars å skogen betande kreatur. Vid sådant förhållande synes hans intresse att skydda ifrågavarande områden vara alldeles oberoende af den omständigheten, huruvida hans hemman är utarrenderadt eller ej.»

Jag ber att få ansluta mig till detta uttalande i betänkandet och yrkar bifall till paragrafen.

Herr Enhörning: Herr grefve och talman! Den ärade talaren på gäfleborgsbänken nämnde, att då denna paragraf uteslöte får och endast medgaf bete för hästar och nötkreatur, man således icke behöfde befara skadegörelse af vare sig får eller getter. Ja, det är sant, att paragrafen enligt utskottets förslag verkligen utesluter får, men för den skull är det i alla fall icke möjligt att utestänga hvarken får eller getter å bolagshemmans utmarker. Dessa äro, såsom den siste talaren nämnde, af så vidsträckt beskaffenhet, att det i allmänhet är omöjligt att inhägnad dem; följaktligen äro samtliga byns skogsutmarker sammanslagna. Om då en själfägande bonde, om jag så får uttrycka mig, har får eller getter, är det antagligt, att han släpper ut dessa på byns gemensamma skogsmark för att beta; och så tillgår det nog också i verkligheten. Det är gifvet, att en arrendator finner detta vara en synnerligen stor förmån för den själfägande bonden, och man får ej då undra på att han tycker, att

äfvén han kan släppa dit både får och getter. Det är troligt, att han också gör det i många fall, och följaktligen grassera både får och getter å skogsmarken och förstöra helt säkert den förnygring, som eljest kunde vara möjlig.

Den förste ärade talaren ansåg det icke vara så oerhördt farligt om, såsom jag tyckte honom säga, »nötkreatur och hästar springa öfver en mark och trampa ned». De trampa emellertid icke allenast ned, utan de förse sig i förbifarten med hvad till detta livvets uppehälle är nödigt. De springa där icke för ro skull, såsom den förste ärade talaren på gäfleborgsbänken tycktes tro, utan de gå där och springa där för ett visst ändamåls skull, nämligen för att få sin näring — detta anhåller jag att få upplysa den ärade talaren om, i händelse han icke har reda på det förut.

Den ärade talaren på västerbottensbänken var också mycket villrådig, huruvida dessa kreatur förorsaka någon egentlig skada; och han tycktes anse, att de arealer, hvarom det här kan vara fråga, äro så stora, att någon egentlig skadegörelse icke är möjlig. Men om arealen är aldrig så stor, det vill jag nämna för honom, kan ett får eller en get icke åstadkomma större skada på en stor areal, än hvad fallet blir på en något mindre sådan. Det är alldeles tydligt, att skadan blir precis densamma under alla förhållanden; och skogsförnygringen, det kan väl ingen bestrida, äfventyras också därigenom.

Den ärade talaren på västerbottensbänken medgaf likväl, att det är verklig fara för skogens förnygring, om nötkreaturen släppas ut tidigt på våren. Då han nu är representant för ett af de nordligaste länen, antar jag, att han vet, huru det egentligen förhåller sig icke allenast i kustlandet, utan äfvén i skogsbygden. Jag antar, att han någon gång varit där på våren. Det är verkligen så — och det har påvisats och talats om många gånger — att bonden i regeln har större ladugårdsbesättning, än som motsvaras af hemmanets inägor. Följaktligen säger man — och det har sagts under årtionden, och man säger detta med rätta — att bonden på många ställen svältföder sina kreatur. Följden blir den, att det är alldeles nödvändigt för honom att, så snart snön försvunnit från marken, och för resten medan den ännu på sina ställen ligger kvar, släppa ut sina kreatur på bete; det är ju vanligt. Följaktligen åstadkomma de där synnerligen stor skada och förhindra för all framtid skogens förnygring — detta tror jag den ärade talaren icke kan bestrida. Kommer man i närheten af sådana gårdar och hemman, ser man där en ofantlig mängd med plantor, som icke växa i höjden, utan som utbreda sig på marken och således äro fullkomligt förstörda för all framtid.

Den ärade talaren påstod också, att man kan skydda skogen genom de lagar, som nu finnas. Det är mycket möjligt, att man kan göra det; men då måste man vända sig till landstingen, hvilka skola besluta om detta. Som herrarne emellertid veta, så sitta i

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

(Forts.)

*Lagförslag om
arrende af viss
jord å landet
inom Norrland
och Dalarne.*

(Forts.)

landstingen öfvervägande i de norra länen bönder, och då vill jag fråga herrarne: finns det då någon utsikt att i dessa landsting få igenom en sådan bestämmelse, som innebär en inskränkning i betesrätten? Jag skulle vilja rekommendera den ärade talaren på västerbottensbänken att göra ett försök i dylik riktning; jag tror, att hans mandat icke skulle förnyas, om han gjorde ett försök i den riktningen i Västerbottens län -- det är min lifliga öfvertygelse.

Han talade äfven om att kreaturen skulle göra ofantligt stor skada, om de ginge in i de täta skogsbestånden; jag kan likväl icke förstå, huru han kan komma med ett sådant påstående. Om kreaturen gå in i de stora skogsbestånden, kunna de öfver hufvudtaget där icke göra någon skada alls, ty där är ju skogen så långt kommen, att kreaturen icke kunna förstöra den. Däremot göra ju kreaturen ofantligt stor skada, om de komma på andra marker, där skogen just befinner sig i de första uppväxtåren.

Jag skulle kunna hafva ännu mera att bemöta, men det sagda må vara nog; och på grund af hvad jag här anfört yrkar jag, herr grefve och talman, fortfarande på att ifrågavarande paragraf måtte få utgå ur lagen.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Mina herrar! Jag skall icke mycket förlånga diskussionen. Det är endast en sak, som jag skulle vilja påpeka i afseende å denna paragraf, en sak, som jag tycker icke blifvit nog framhållen af de föregående talarne. Och det är, att grunden till denna paragraf naturligtvis är alldeles densamma som grunden till § 21, hvilken nyss godkänts, nämligen att jordbruk i Norrland icke låter sig med fördel drifvas, utan att jordbrukaren har tillgång till å ena sidan nödigt skogsfång till vedbrand, reparationer, redskap och annat husbehof samt å andra sidan mulbete för de kreatur, han föder på sin jord. Nu kan man tänka sig att de, som arrendera ut jordbruk, exempelvis bolagen, tillmäta ett så litet område åt själfva jordbruket, att där icke finnes tillgång till sommarbete för kreaturen. I afsikt att förekomma detta har denna paragraf tillkommit. En jordägare har således ingen olägenhet af denna paragraf, så länge han åt arrendatorn upplåter så stort område, att dennes nötkreatur och hästar där kunna finna sommarbete.

Men paragrafen innehåller vidare, att en stor jordägare, ett bolag, som arrenderar ut en jordbruksfastighet, icke är skyldig att upplåta mulbete hvar som helst på sina skogsvidder, utan att fråga är allenast om mulbete på den fastighet, af hvilken en del utarrenderats. Det kan ej, synes mig, innebära någon orättmätighet, om den fastighet, d. v. s. det område på marken, som tillsammans bildar den kamerala enhet, som skall vara underlag för jordbruket, också får släppa till den betesmark, som behöfs för att hålla detta jordbruk vid makt.

Herr Trygger: Jag återkommer till hvad jag sista gången, jag yttrade mig angående § 1, framhöll såsom det jag för min del ansåg vara det väsentliga här, nämligen att man icke bör stifta en arrendelag af den beskaffenhet, att ingen vill utarrendera sin jord. Här ha vi ett stadgande, som lätt kan få denna påföljd. Man kan väl icke förvåna sig öfver, om en jordägare, som har egendomen, efter hvad som sagts, hufvudsakligen för skogens skull, vill taga vara på skogen.

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Nu har jag hört åtskilliga talare framhålla, att det ingenting betyder, om det betas på skogen. Förr hörde man alltid motsatsen! Den person, som jag för min del härvidlag anser såsom den mest sakkunnige, såsom den, hvilken gjort mest för att bevara skogen här i landet, har alldeles bestämdt sagt mig, att betesrätt af den beskaffenhet, som här föreslagits, är farlig för skogen. Därför tror jag detta. Skulle det icke förhålla sig så, kunna vi vara öfvertygade om att jordägaren icke blir obenägen för att medgifva rätt till bete. Då komma vi till samma resultat i alla fall. Här denna paragraf någon betydelse, är det för att bryta ett motstånd hos jordägaren, hvilket man förutsätter. Om emellertid detta motstånd är berättigadt på grund af jordägarens intresse för skogen, är det väl icke lämpligt att söka bryta detsamma.

Det har framhållits af en ärad talare, att det finnes så stora skogar i Norrland och så få kreatur, att den föreslagna rättigheten icke skulle betyda någonting. Det kan väl icke vara rimligt att resonera på detta sätt. Kreaturen gå väl icke på all skog, utan de beta inom ett visst begränsadt område, och där förstöra de skogen. Jag kan icke finna, att det gör någonting till saken, om det finns skogsarealer, där kreaturen icke gå, när det gäller att bedöma, om man skall tillåta, att de släppas in på en viss skogsareal.

Såsom jag framhöll, när jag senast hade ordet, synes mig det betänkligaste med denna paragraf vara, att den icke genom öfverenskommelse kan åsidosättas. Det enda undantag, som kan göras, är, att jordägaren kan undantaga mark, hvarå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som af betesrätten skulle lida märkligt intrång. Herr Olof Jönsson fäste uppmärksamheten på denna befoegenhet, men härvidlag är att märka, att det först och främst står »lida märkligt intrång». Det är således icke tillräckligt, att det förorsakas skada å skogen. Vidare är det bestämdt, att jordägaren skall hafva vidtagit särskilda anordningar i skogsvårdssyfte. Han kan således icke undantaga en skogsmark, där icke särskilda anordningar äro vidtagna för återväxt. Det kan likväl ligga lika mycket i hans intresse att utesluta bete å dylikt område som å något annat.

För min del får jag säga, att vill man att det skall blifva arrendatorer i Norrland, bör man icke gifva en ovillkorlig bestämmelse, en bestämmelse, från hvilken jordägaren icke genom öfverenskommelse kan blifva fri och som är af den art, att jordägaren

Lagförslag om på grund därpå öfver hufvud taget icke kan blifva benägen att ut-
 arrende af viss arrendera sin jord.
 jord å landet Herr talman, jag yrkar afslag å paragrafen.
 inom Norrland
 och Dalarne.

(Forts.)

Herr Enhörning: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag vill endast säga, att förlidet år hade jag äran sitta i ett utskott, hvars ordförande var grefve Fredrik Wachtmeister, f. d. generaldirektör i domänstyrelsen, och bland öfriga bisittare herr Kinberg, f. d. byråchef i samma styrelse. Utskottet hade till behandling en mycket intressant skogsfråga, och i ett anförande kom jag därvidlag att säga, att jag icke var öfvertygad om att hästar kunde förorsaka någon egentlig skada å skog eller förhindra skogens föryngring. Utskottets ärade ordförande upplyste mig likväl då om att hästar — åtminstone i hans trakt — gjorde ofantligt stor skada å skogens föryngring, och mot denna uppgift hörde jag icke den ärade talaren på västerbottensbänken göra den minsta invändning.

I mitt föregående anförande har jag fäst herrarnes uppmärksamhet därpå, att föregående lagstiftningar sökt förhindra fastslående af nya och sökt aflösa ännu befintliga mulbetesrättigheter å skogarna. Statsmakterna hafva ansett det vara alldeles nödvändigt att bereda möjlighet att aflösa dessa mulbetesrättigheter. Jag vill då fråga: i hvilken återvändsgränd hafva vi nu icke kommit, om vi i stället för att söka aflösa redan befintliga dylika rättigheter vilja söka införa en otalig mängd nya dylika servitut. Det kan väl icke vara herrarnes mening, därom är jag öfvertygad; och med denna öfvertygelse yrkar jag ännu en gång, att ifrågavarande paragraf måtte utgå.

Grefve Lewenhaupt: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag instämmer till fullo i hvad herr Trygger yttrat. Hela denna paragraf innehåller ett fullkomligt godtyckligt medgifvande för en arrendator, att i händelse han icke — som det står — får erforderligt mulbete å en mark, är han berättigad att låta sina kreatur gå öfver till en annan mark, som kan hafva behof af skydd för betning. Min öfvertygelse är, att om en dylik lagbestämmelse skulle antagas, komme därigenom att skapas en hel mängd tvister och förargelser. Då man naturligtvis med denna lag afser att söka åstadkomma frid och lugn och en hel del förståelse, kommer således säkerligen i stället motsatsen att blifva påföljden. Alla de skogsägare uppe i Norrland, hvilka naturligtvis vilja hafva en snar och god återväxt å sina skogar, skulle, om den föreslagna paragrafen antoges, få sina beräkningar öfverkorsade.

Jag har några gånger haft tillfälle att företaga resor i Ångermanland och Jämtland och har därvid med stor nedslagenhet iakttagit, hvilken betydande skada betesdjuren där åstadkomma. Jag har mångenstädes funnit, att just å de fläckar, där skogen borde kommit upp, efter fallen, brännor och dylikt, har, så långt ögat

kunnat nå, nästan hvarenda buske varit afbiten och sett ut som en liten blomsterbukett, d. v. s. afsnaggad och förstörd, äfven om plantan nått rätt afsevärd tjocklek. Allt detta gör, synes det mig, att, ifall god återväxt af skog i Norrland skall befordras, äfven i närheten af de platser, där det idkas åkerbruk och boskapsskötsel, så måste vi sätta en gräns för, hvar åkerbruket skall sluta och skogen börja. Det finnes ingen möjlighet att inhägna marken i de stora skogsvidderna — eller hålla vakt öfver de kreatur, som drifva fram där i stora skaror. Såsom herrarne veta, är det icke några enstaka kreatur, som komma åt gången, utan hela byalagets betesdjur i flockar på ett femtiotal eller så följas åt, och när de komma in på en bränna, trampa de ned allt och göra rent hus. Den, som har iakttagelseförmåga, har ej svårt att se, hvilken stor skada dessa djur kunna åstadkomma: de sätta ned skogsväxten för flera tiotal år, ty de buskar, som de en gång snoppat af, hålla de på med år efter år, så att buskarna, som sagdt, komma att likna små afklippta buketter eller kvastar.

Hela denna paragraf anser jag bör utgå, ty den kommer att lägga stort hinder i vägen för ordnade förhållanden där uppe mellan jordägare och arrendatorer angående hvars och ens rättigheter. Är det så, att bete behöfs, måste öfverenskommelse mellan arrendator och skogsägare träffas angående den tidpunkt, när betet skall börja och när det skall sluta, hvar platsen därför skall vara och hvar den icke skall vara o. s. v. Lämnar man däremot rum för godtyckliga förhållanden, finnes det ingen gräns för hvars och ens anspråk.

Jag yrkar afslag å paragrafen.

Hans excellens herr statsministern Lindman: Det kan nog vara mycket riktigt, som här framhållits, att bete å skogsmark kan åstadkomma stor skada, i synnerhet å sådana ställen, där det bedrifves skogsodling — det är jag den förste att erkänna. Men å andra sidan få vi här utgå ifrån det alldeles oeftergifliga faktum, att i största delen af Norrland, i synnerhet i de fyra nordligaste länen, men äfven i delar af Kopparbergs och Gäfleborgs län, hvarje hemmansägare betar sina kreatur på skogen; han kan helt enkelt icke undvara detta. Vi måste, mina herrar, ovillkorligen slå fast, att om man tar bort denna betesrätt för hemmansägarna, så är det detsamma som att säga till dem: »edra kreatur få icke existera!»

Nu kan en jordägare, om han vill, utarrendera endast inägojorden och någon obetydlig del af skogsmarken, hvarigenom han kan göra fullkomligt omöjligt för arrendatorn att beta sina kreatur i skogen. Detta kan emellertid icke få ske, utan det måste lämnas sådant tillstånd. Följaktligen, om jordägaren icke lämnar hemmansägaren tillräcklig skogsmark, för att denne skall kunna låta sina kreatur beta på denna skogsmark på det arrenderade området, måste han ovillkorligen vidkännas skyldighet att lämna denna

Lagförslag om
arrende af viss
jord å landet
inom Norrland
och Dalarne.
(Forts.)

Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne. betesrätt å den skogsmark, som tillhör samma fastighet, samma kamerala enhet.

(Forts.) Man må nu säga, om man så vill, att detta är beklagligt och att det vore bättre, om arrendatorn icke behöfde beta sina kreatur i skogen. Faktum är likväl, att hvarenda bonde och arrendator i Norrland gör det, och jag är öfvertygad om att det kommer att dröja femtio, ja kanske hundra år, innan detta förhållande kommer att upphöra. Jordbruk och skogsbete äro där oskiljaktiga. Bönderna och arrendatorerna beta sina kreatur på skogen gemensamt. Skulle nu somliga skicka ut sina kreatur i skogen, under det att andra förmenades att göra det, vore det en ren orimlighet. Om framdeles genom lagbestämmelser någon uppdelning af betena kommer att genomföras, får arrendatorn naturligtvis underkasta sig detta.

För min del får jag verkligen säga, att så gärna och varmt och ifrigt jag än önskar att skydda skogen i Norrland, så har jag likväl såsom reservant i Norrlandskommittén ansett mig böra vara med om att rätt till detta bete måste lämnas; och därvid hade jag också stöd af två medreservanter — hvaraf den ena är sågverksägare.

Jag anser det vara fullkomligt nödvändigt, att denna paragraf blir antagen.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende å förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle ur förslaget utgå.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som godkänner 22 § i lagutskottets i punkten 1 af utlåtandet n:o 60 framställda förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, besluter kammaren att ifrågavarande paragraf skall ur förslaget utgå.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos *Lagförslag om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.*

Ja — 41;

Nej — 50.

(Forts.)

23 §.

Godkändes.

24 §.

Denna paragraf lydte sålunda:

Arrendatorn må ej förpliktas att ansvara för annan för fastigheten utgående skatt eller allmän tunga än som, enligt föreskrift i därom utfärdad lag eller författning, åligger brukare så ock för vägunderhållet in natura. Ökas den arrendatorn åliggande skatt eller tunga därigenom, att fastighetens taxeringsvärde under arrendetiden höjes, vare jordägaren arrendatorn ansvarig för den sålunda uppkomna ökningen.

Herr Trygger: I denna § 24 finnes en bestämmelse med afseende å arrendators skyldighet att betala skatter och besvär, som hvila å fastigheten. Det är ingenting att säga emot första punkten af paragrafen, som stadgar att arrendatorn ej må förpliktas att ansvara för andra för fastigheten utgående skatter än som, enligt föreskrift i därom utfärdad lag eller författning, åligga brukare, så ock för vägunderhållet in natura. Själfva fastighetsbeivlingen kan således icke jordägaren här, såsom är möjligt i öfriga Sverige, kasta på arrendatorn, och detta anser jag vara af ganska stor betydelse och ett ganska lyckligt stadgande i betraktande af att skogen spelar en stor roll i fråga om fastigheternas taxeringsvärde särskildt i Norrland.

Men så kommer jag till den andra punkten, mina herrar, där det heter, att om under arrendetiden den arrendatorn åliggande skatt eller tunga ökas genom höjning af fastighetens taxeringsvärde, skall jordägaren vara arrendatorn ansvarig för den sålunda uppkomna ökningen. Å ena sidan har man fastslagit den principen, att de skatter, som enligt lag åligga arrendatorn, skola erläggas af denne, och att jordägaren icke kan få kasta på arrendatorn de skatter, som åligga jordägaren. Men sedan tager man och tillämpar saken helt annorlunda, nämligen så, att om under arrendetiden en skatt, som åligger arrendatorn, ökas, öfverflyttas den på jordägaren. Det är ju arrendatorn, som röstar för fastigheten och som med all sannolikhet kommer att ha ett synnerligen stort inflytande då det gäller bestämmande af dess taxeringsvärde samt densamma

*Lagförslag om åliggande kommunalskatter. Här låter man nu det vara arrenda-
arrende af viss torn alldeles likgiltigt, huruvida han, då han utöfvar den rösträtt,
jord å landet som tillkommer honom, handlar så, att skatterna blifva höjda; han
inom Norrland har rakt icke något intresse af att noga bevaka, att skatterna icke
och Dalarne. blifva högre än rimligt är, ty det kostar honom icke något, utan
(Forts.)*

det drabbar jordägaren. Kan detta verkligen vara rätt? Är det icke riktigare, att de skatter, som enligt lagen åligga arrendatorn, också åligga honom under hela arrendetiden, de må nu vara förändrade eller oförändrade? För öfrigt finner jag icke i lagförslaget någon bestämmelse om att, ifall skatterna minskas under arrendetiden, arrendatorn skall vara skyldig att gifva jordägaren ersättning därför. För min del anser jag, att rättvisan och rent praktiska skäl kräfva, att den citerade andra punkten helt och hållet utgår. Arrendatorn, liksom jordägaren, bör ha intresse af att åtminstone icke genom hans förvällande några oskäligen skatter under arrendetiden läggas på fastigheten; och de skatter, som enligt lagen träffa arrendatorn, böra träffa honom, äfven om de under arrendetiden skulle höjas.

Jag hemställer således, att den andra punkten i paragrafen måtte utgå.

Herr Enhörning: Syftmålet med denna nya lag torde väl icke inskränka sig till att endast bereda förmåner åt arrendatorn. Visserligen vill det synas af denna lag, som om så vore, men i själfva verket bör det väl icke vara så, utan syftet skall väl vara att afsevärdt höja jordbruket i de delar af vårt land, som lagen afser. En gifven följd af en dylik höjning af jordbruket är naturligtvis, att fastigheterna få ett högre taxeringsvärde. Då nu arrendatorn åtnjuter afkastningen och dessutom enligt förslaget har rätt till ersättning för varaktiga jordförbättringar, torde det icke vara mer än rätt och billigt, att han får vidkännas de högre onera, då de äro en följd af jordbrukets förbättring.

Jag instämmer för öfrigt till fullo i hvad den föregående ärade talaren sade. Han påpekade äfven den omständigheten, att lagförslaget icke talar det minsta om huru det skall förfaras, i händelse att den arrenderade jorden under arrendetiden får lägre taxeringsvärde och arrendatorn således mindre utskylder. Det är ju alldeles gifvet, att, om arrendatorn icke skall behöfva betala de högre utskylder, som under arrendetiden möjligen komma att belöpa sig å egendomen, däraf följer, att i motsatt fall bör också jordägaren få draga fördel af den minskning i skatter, som kan komma att inträffa.

I likhet med den föregående ärade talaren får jag således yrka, att andra punkten af denna paragraf måtte utgå ur lagförslaget.

Herr Sjöcrona: Det kan visst icke förnekas, att den nu förevarande bestämmelsen, hvilken man här påyrkat att få ur förslaget

utesluten, är ganska betänklig. Det är jag den förste att erkänna, och jag har också i utskottet inlagt en gensaga emot densamma.

Att denna bestämmelse intagits grundar sig på det förhållandet, som också blifvit anmärkt af herr Trygger, att i Norrland spelar skogen den största rollen i fråga om fastighetstaxeringen; och då arrendatorn icke har något godt af skogen, har det ansetts obilligt, att han skulle vidkännas den ökade beskattning, som uppkommer genom en ökad taxering af fastigheten, därvid skogen spelade största rollen. Utskottet har emellertid själf erkänt i sin motivering, att en obillighet verkligen kan följa häraf, nämligen om det ökade taxeringsvärdet uppstår i följd af byggnad eller nyodling eller andra förbättringar, som icke beröra skogen. Men, såsom sagdt, den saken kan icke hjälpas förr, än vi en gång komma därhän, att afkastningen af skogen taxeras särskildt för sig och af jorden särskildt för sig; och utskottet har antydt, att när vi väl kommit därhän, får naturligtvis en sådan bestämmelse som den nu ifrågavarande ändras.

Själff har jag, såsom jag nyss nämnde, haft mycket stora betänkligheter mot denna punkt; men för närvarande, och då jag underskrifvit betänkandet, finner jag mig dock böra hemställa om bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag, dels och af herr Trygger att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att andra punkten utelämnades.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande af herr Tryggers yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Öfriga delar af lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i punkten gjorda hemställan.

Bifölls i hvad den ej kunde anses besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af lagförslaget.

Punkten 2.

Utskottets hemställan förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

*Lagförslag om
arrende af viss
jord å landet
inom Norrland
och Dalarne.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

Föredrogs änyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 14 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 61, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne, dels ock två med anledning af denna proposition afgifna motioner.

Genom en den 9 april 1907 dagtecknad proposition, n:o 148, hvilken af båda kamrarna till lagutskottet hänvisats, hade Kungl. Maj:t, under återopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogadt förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

I sammanhang med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft, bland andra, en inom Andra Kammaren af herr *Lindhagen* jämte tjugufem bland representanterna i kammaren för Norrland och Dalarne i anledning af propositionen afgifven, till utskottet hänvisad motion, n:o 254, däri hemstälts:

»att i propositionen n:o 148 angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne måtte af Riksdagen öfvervägas och beslutas följande ändringar:

1:o) att lagen skall omfatta Dalarne och Gäfleborgs län i deras helhet;

2:o) att lagen skall afse endast trävaruindustriens hemman och ej äfven bondehemman;

3:o) att lagen ej må begränsas till att drabba endast särdeles hög grad af vanvård; och

4:o) att en något effektivare tillsyn å lagens efterlefnad måtte anordnas.»

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte — under förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändradt skick godkännas — i anledning af propositionen och herr *Lindhagens* m. fl. motion n:o 254 för sin del antaga förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne, af den lydelse utskottets utlåtande utvisade.

Reservationer hade afgifvits

af herrar *Sjöcrona* och *Lilliesköld*, utan framläggande af deras åsikt; samt

af herrar *G. Andersson*, *Hedenstierna*, *E. Lorentz Petersson*, *Fahlén*, *Magnusson* och *Åkerlund*, som yrkat, att förevarande kungl. proposition icke måtte af Riksdagen antagas.

På framställning af herr talmannen beslöts, att föreliggande utlåtande skulle företagas till afgörande punktvis och i punkten sålunda, att först lagförslaget föredroges paragrafvis med ingress

och rubrik sist samt därefter utskottets hemställan, äfvensom att förslaget text ej skulle behöfva uppläsas i andra delar än sådana, beträffande hvilka uppläsning begärdes.

*Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfd å jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Punkten 1.

Utskottets lagförslag.

1 §.

Föreliggande paragraf hade följande lydelse:

Finnes å fastighet på landet, tillhörig *bolag eller förening för ekonomisk verksamhet*, åker och äng af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, må fastigheten ej så vanvårdas, att jordbrukets afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyras, och ej heller för jordbruket nödiga byggnader bortföras eller lämnas att förfalla, *där ej behovet fylles genom andra byggnader.*

Lag samma vare i fråga om fastighet å landet, tillhörig enskild person, som ej å fastigheten har sitt bo och hemvist samt uppenbarligen besitter den hufvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsafkastningen.

Herr Sjöcrona: I afseende å detta lagförslag har jag aldeles samma ställning som den, jag angaf vid början af behandlingen af arrendelagen. Jag har hyst mycket stora betänkligheter mot detta lagförslag, men jag har ansett mig skyldig att inom utskottet utgå från den förutsättningen, att Riksdagen på grund af sitt sistlidet är fattade beslut önskade att fortgå på denna undantagslagstiftningsväg för den del af vårt land, hvarom här är fråga. Denna lag såges ju vara en hörnsten i hela detta system af undantagslagar. För min del tror jag icke, att den spelar så ofantligt stor roll i det afseendet. Arrendelagen kan nog ha den därmed åsyftade verkan, äfven om denna vanhäfdslag icke skulle antagas. Det är emellertid i denna hörnsten en stötsten, och en sådan har den varit både för utskottet och särskildt för mig, och det är § 6, som stadgar böter för det, att en jordägare icke sköter sin egen jord. Utskottet har visserligen minskat denna stötsten genom att sätta ned bötesbeloppet, men för min del har jag i alla fall icke kunnat komma öfver densamma.

Genast då detta förslag föredrogs i lagutskottet gjorde jag anmärkning mot saken. Där rådde en tämligen enig mening om att en dylik bestämmelse var mycket betänkelig, och att man helst velat ha en bestämmelse, likartad med de, som förekomma i andra härmed jämförliga fall, nämligen att påföljden skulle blifva, att fastigheten sattes i ordentligt skick på ägarens bekostnad. Huru vi inom utskottet än vredo och vände på saken, funno vi emellertid,

*Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfda jordbruk
i Norrland och*

*Dalarnes.
(Forts)*

att detta var omöjligt, ty då skulle jordbrukskommissionen få sätta sig ned ett eller annat år och sköta fastigheten, men det var ju icke tänkbart, och därför måste utskottet låta denna bötesbestämelse stå kvar. Det är emellertid i hög grad motbjudande att tänka sig, att i en bolagsstyrelse, bestående af fem ledamöter, hvar och en af dessa skulle komma att bötfällas till hvar sitt belopp, så att kanske i många fall de sammanräknade beloppen kunde uppgå till hela den ifrågavarande fastighetens värde.

På grund häraf kan jag, herr talman, icke yrka bifall till hvad utskottet här hemställt, men jag antager, att proposition i allt fall kommer att af herr talmannen framställas på godkännande af utskottets hemställan.

Herr Enhörning: Såsom herrarne veta, har Kungl. Maj:t satt likhetstecken mellan alla dem, som i Norrland äga hemman. Utskottet har borttagit detta likhetstecken, och det vore därför, herr grefve och talman, af vikt att få veta, på hvilken ståndpunkt Kungl. Maj:t ställer sig i just detta afseende.

Herr Trygger: Denna lag var egendomlig, då den i den kungl. propositionen kom fram till Riksdagen, men den har blifvit ännu egendomligare, sedan den behandlats af utskottet. Man kan åtminstone förstå en vanhäfdslag, som har till ändamål att i en provins, där jordbruket icke skötes som sig bör, tvinga jordägaren att sköta det bättre, men hvad man icke kan förstå är, att denna lag skulle gälla blott för vissa jordägare och icke för alla. Ty är det i det allmännas intresse, att jordbruket skötes bättre än hvad för närvarande är fallet, och att detta framtingas genom en vanhäfdslag, så är det för detta allmänna intresse likgiltigt, hvem som äger jorden, och bättre kan icke detta uttryckas, än så som det uttryckts af reservanterna i Norrlandskommittén, herrar Claéson, Kempe och Lindman, hvilka där säga, att det kan icke annat än väcka rättmätig harm, att lagen icke skall gälla för den ena grannen likasåväl som för den andra. Det är således ett verkligt orättvisans märke en lag får, som blir af den lydelse, utskottet här föreslagit.

Hvad har nu föranlett en sådan lag, som denna? Ingenting har kommit fram, som visar, att den öfver hufvud taget är nödvändig. Men för att göra ett så starkt ingrepp, som här är fråga om, måste man ha synnerligen starka skäl. Och skall en vanhäfdslag komma till stånd, kräfvades det, att man formulerar lagen med försiktighet, så att den icke, såsom med denna är fallet, leder till rena orimligheter. Här står i § 1: »Finnes å fastighet på landet, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, åker och äng af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, må fastigheten ej så vanvårdas, att jordbrukets afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyras» etc.

Detta är en formulering, som i sig själf icke är dålig, men den måste ovilkorligen kompletteras med någon annan bestämmelse. Om det bevisligen är omöjligt att ekonomiskt fördelaktigt hålla uppe jordbruket på en viss egendom, skall man då med lagstiftningen tvinga ägaren att i alla fall göra det? Finnes det någon reson i en sådan lagstiftning?

*Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfd å jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Om vi sedan se på de medel, hvarmed man här skulle tvinga jordägaren, skola vi finna, att lagen i det afseendet är af ganska egendomligt innehåll. Om man tänker sig, att detta förslag gått igenom och att en jordägare vanvårdar sin egendom enligt lagens uppfattning, då skulle man väl tro, att man icke komme att vara sträng mot honom under alla omständigheter, utan att man skulle taga hänsyn till om han haft laga skäl för sin bristande häfd, t. ex. om han är fattig eller dylikt. Nej, därom finnes ingenting i lagen. Således bryr sig lagen icke om hvad som är orsaken till det anmärkta förhållandet; äfven om det är fattigdom, som är skälet, skall proceduren vara sådan, som i lagen är föreskrifven.

Men om jordägaren på grund af fattigdom är urståndsatt att afhjälpa vanhäfden, då slipper han proceduren enligt lagen. Detta är dock besynnerligt. Det väsentliga borde väl vara att först fråga, huruvida han haft skäl till vanhäfden, och därför icke kan sköta egendomen. Då bör man förvisso vara mild emot honom, men det bryr man sig icke om här: han är i alla fall skyldig att sätta egendomen i stånd; först när man funnit att han är så fattig, att han icke kan afhjälpa vanhäfden, blir han fri. Och fälles han till böter, krävas dessa ut äfven om han då är så fattig, att han endast med yttersta svårighet kan betala dem.

Herrarne se sålunda, att fattigdom får enligt denna lag icke utgöra någon ursäkt för vanhäfd, men då denna fortgått så långt, att ett föreläggande hotar, då erkänner man fattigdomen såsom en ursäkt för underlåtenhet att afhjälpa vanhäfden! Och om en person, som icke är fattig, vanhäfdar sin egendom och blir ålagd att sätta den i stånd, tjänar det honom till ursäkt, att han sedan blir så fattig, att han icke kan göra det. Är detta rimligt?

Jag anser, att detta lagförslag, sådant som utskottet nu framlagt det, är orättvist, och att detsamma, sådant som Kungl. Maj:t framlade det, icke var stödt af tillräckliga skäl och slutligen anser jag, att lagen fått en formulering, som icke kan godkännas. På dessa skäl ber jag att få yrka afslag å lagutskottets hemställan.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Att denna lag icke skulle vara synnerligen behaglig för kammaren, det har nog stått fullt klart för mig, liksom det icke heller varit för regeringen odeladt angenämt att framlägga den; men jag hade dock icke väntat, att den skulle röna ett så afvisande emottagande, som de hittills uppträdande talarne gifvit den.

Genom de ändringar, som kammaren nyss vidtagit i fråga om

*Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfda jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

arrendelagen, har denna förlorat ett par af sina mest värdefulla bestämmelser, och det torde då knappast löna mödan att vidare strida för denna lag, som ju skulle hafva jämväl den uppgift att verka därtill, att arrendelagen komme att fungera normalt på det sätt, man önskar. Jag anser mig dock skyldig att framhålla denna lags verkliga innebörd, sådan den tett sig för oss, som framlagt densamma. Det synes mig, som om man då också skulle kunna få en annan syn på de förhållanden, som det nu gäller att reglera.

När man en gång bestämt sig för att vidtaga åtgärder i syfte att upphjälpa och vidmakthålla jordbruket i Norrland, har man ledts till en hel serie af åtgärder. Man har sålunda börjat med en ägostyckningslag, som sörjde för att de jordbruksfastigheter, som bildas, verkligen blifva sådana, att de kunna bära ett jordbruk i Norrland. Då man emellertid fruktade för att dessa bestämmelser i afseende å ägostyckningen skulle verka obenägenhet hos trävaruindustriens idkare att afhända sig inägojorden, därför att nödig skogsmark måste följa med, fann man af nöden att sörja för att det jordbruk, som bibehölles i trävaruindustriens händer, blefve väl och försvarligt skött. Därför föresloges en arrendelag, som var afsedd att åstadkomma ett verkligt jordbruk å bolagshemmanen och en besutten arrendatorsklass. Då man sedan tänkte, att denna arrendelag kunde för åtskilliga vara obehaglig och sålunda leda till att den i trävaruindustriens besittning varande jorden kanske icke alls blefve brukad, behöfde man vidare en lag, som säger, att äfven den jord, som trävaruindustrien har kvar utan att upplåta till brukande åt annan, skall skötas på ett försvarligt sätt, och detta torde icke heller vara för mycket begärdt.

Hvad nu ifrågavarande lag beträffar, har den genom den omläggning, som den fått i Kungl. Maj:ts förslag, enligt min uppfattning kommit, att ganska smidigt foga sig efter hvad man verkligen vill. Man börjar med att säga, att jordbruksfastighet icke får så vanhäfdas, att därigenom jordbrukets afkastningsförmåga uppenbart äfventyras, d. v. s. man vill icke såsom Norrlandskommittén säger i sin motivering, tillåta, »att vanvården tager ett sådant omfång att odlad jord småningom återgår till naturtillståndet, att det kapital, som ligger i jordens egenskap af att vara odlad, försvinner och dess afkastningsförmåga för framtiden sålunda väsentligt reduceras». Denna afsikt måtte väl vara fullt lofvärd och förtjänt af att befrämjas. Nu kan man åstadkomma detta på två sätt. Man kan antingen stifta en lag, som uteslutande riktar sig mot trävaruindustriens hemman, och då affatta den ungefär på det kategoriska sätt, som Norrlandskommitténs förslag innehåller. Då kommer man emellertid, synes det mig, till de ganska hårda bestämmelser, som de förre talarne ville lägga in i det nu föreliggande lagförslaget. Detta förslag tager saken från en annan mera human sida. Det riktar sig rent principiellt mot vanhäfd af odlad jord uppe i Norrland, mot förskingringen af det kapital, som

föregående generationers idoghet och arbetsamhet samlat åt efterkommande genom skapande af odlad jord. Men det gör detta på ett sådant sätt, att påföljden — jag skall tala mera därom sedan — icke träffar någon annan än den, som verkligen gjort sig däraf förtjänt.

Lagen stadgar således — och jag förstår icke huru den, såsom här skett, kunnat på annat sätt tolkas — till en början, att den jordbrukskommission, som skall ha uppsikt öfver lagens efterlefnad skall då till den inkommer anmälan om vanhäfd låta verkställa undersökning å vederbörande fastighet för att utröna, huruvida vanhäfd verkligen föreligger eller icke. Men enligt § 8 äger det i §§ 3—5 stadgade förfarande icke tillämpning, i händelse jordägaren genom fattigdom eller annan giltig orsak är urståndsatt att afhjälpa vanhäfden. Det första jordbrukskommissionen sålunda har att göra är att undersöka, om vanhäfden är oförvållad eller icke. Är den oförvållad, får man låta med vidare åtgärder anstå. Är den åter afsiktlig, d. v. s. kan jordägaren sköta fastigheten, men icke vill det, då ingriper kommissionen. Hvari består detta ingripande? Jo, däri att jordbrukskommissionen träder i förbindelse med ägaren och säger: vidtag nu åtgärder för att afhjälpa detta. Vill han icke godvilligt göra det, så instämmer han till domstol, och då ger domstolen honom ett visst föreläggande. Sedan har han att fullgöra detta, eljest komma böterna. Nu är att märka, att icke något af dessa steg företages af kommissionen, förrän den förvissat sig om, att ägaren icke varit af fattigdom eller annan giltig orsak urståndsatt att afhjälpa vanhäfden. Föreligger icke dylik orsak, så sker ägaren ingen orätt, om lagen å honom tillämpas.

Vanhäfdslagen har blifvit modellerad efter skogsvårdslagen, som för några år sedan kom till stånd. Hade det varit möjligt att stadga liknande påföljd för lagens öfverträdande som där, nämligen vanhäfdens afhjälpande på jordägarens bekostnad, hade det naturligen blifvit valdt i stället för böter. Men den möjligheten är utesluten. Vill man gifva effektivitet åt lagen, återstår således intet annat än att stadga detta bötesstraff. Härvid bör emellertid uppmärksammas att åtal för bristande fullgörande af ett åtagande eller ett föreläggande är gjordt beroende på om jordbrukskommissionen finner anledning att anställa ett sådant åtal. Sålunda äfven när det gått så långt, att vanhäfden trots jordbrukskommissionens ingripande icke blifvit afhjälpt, har i allt fall kommissionen att ta i öfvervägande, huruvida jordägaren bör åtalas. Äfven då kan jordbrukskommissionen stoppa förfarandet, om man får begagna detta uttryck. Med denna läggning af lagen förefaller det mig alldeles uppenbart, att den icke träffar annan än den, som verkligen gjort sig förtjänt af att träffas, han må vara skogspatron eller enskild.

Hvad den frågan beträffar, som uppkastades af en talare, huru regeringen ställer sig till den ändrade lydelse, som utskottet gifvit

*Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfda jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

första paragrafen, så har jag redan förut sagt, att det ur principiell synpunkt förefallit regeringen önskvärdt, att lagen blefve lagd mera allmänt, än utskottet gjort. Utskottets förslag är ju i öfverensstämmelse med Norrlandskommitténs. Jag kan emellertid tillägga, att äfven lagtekniska skäl tala för den lydelse, som första paragrafen har i Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill erinra om, att i arrendelagen, som i den delen icke mött något motstånd, hade Norrlandskommittén utmätt räckvidden på samma sätt, som utskottet i det förevarande förslaget d. v. s. lagen skulle vara tillämplig på fastighet, som tillhörde bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller en skogsspekulant. Detta ändrades af Kungl. Maj:t till den lydelse, som arrendelagen har, och Kungl. Maj:t motiverade denna ändring därmed, att det kan vara ovisst, om en fastighet är sådan, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, eller om den af ägaren besittes hufvudsakligen för skogsafkastningens tillgodogörande. Att sålunda lämna parterna i ovisshet om, huruvida deras arrende är underkastadt speciallagen eller allenast den allmänna lagen, är uppenbarligen i hög grad vådligt för rättssäkerheten. Det har därför ansetts nödigt att uppställa såsom hufvudregel, att lagen är tillämplig, om arrende innefattar inrösningsjord om minst två hektar, och jorden vid arrendeaftalets ingående äges af bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller af enskild person, hvilken icke är mantalsskrifven å fastigheten, — tillvaron af dessa förhållanden är nämligen alltid lätt att konstatera — men medgifva att, efter särskild pröfning af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande för hvarje särskildt fall, från lagens tillämpning få undantagas de arrenden, där det arrenderade området, ehuru innehållande minst två hektar inrösningsjord, likväl icke är af omfattning och beskaffenhet att själfständigt jordbruk kan idkas därå, eller där jordägaren är enskild person och, ehuru icke mantalsskrifven å fastigheten, likväl icke uppenbarligen besitter den hufvudsakligen för skogsafkastningens tillgodogörande.

Detta sätt att generalisera lagens räckvidd godkändes, när det var fråga om arrendelagen, af utskottet, och har sedan antagits af kammaren. Här har alltså af lagtekniska skäl beträddts en väg lik den, som Kungl. Maj:t gått i propositionen om denna vanhäfdslag. Man har formellt gifvit lagen en generellare omfattning, än man egentligen åsyftat, men i öfrigt affattat den så, att dess verkan ej inträdde i andra fall än dem man verkligen velat komma åt. Voro olägenheterna stora af Norrlandskommitténs förslag, när det gällde arrendelagen, så äro de naturligtvis än större här, när det gäller en sådan lag som vanhäfdslagen, där det är fråga om, att ett visst görande eller låtande af en fastighetsinnehafvare skall beläggas med straff. Af en kriminallag kräfvor man, om någonsin, att gränserna mellan tillåtet och otillet äro klara.

Det finnes äfven andra synpunkter i lagtekniskt afseende, som göra, att en formulering i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag är

att föredraga. En annan sak, som hör tillsammans med denna fråga, är, att det förefaller mig motbjudande att stifta lagar af den beskaffenhet, att ett görande eller låtande, som är tillåtet på en fastighet, varder förbjudet och belagdt med straff, då det sker på en angränsande fastighet. Om man häremot åberopar, att enligt arrendelagen olika lagbud kunna komma att gälla för angränsande fastigheter, så är det alldeles icke samma sak. Det senare betyder icke annat, än att arrendatorn på en fastighet sitter med fördelaktigare villkor, än arrendatorn på grannens jord. Detta kan förändras redan af olika kontrakt. Annat är, då fråga är om åtgärder, så beskaffade, att de af lagen beläggas med straff.

Vill man, — och det kan jag sluta med — att dessa norrländska undantagslagar, som tillkommit för att hålla jordbruket uppe och för att rädda, hvad som räddas kan af en näring, som hotar att gå under i konkurrensen med den kraftigare trävaruindustrien, vill man hafva dessa lagar effektiva, så bör man verkligen såsom slutsten i byggnaden antaga äfven vanhäfdslagen, som förhindrar, att jordbruket lägges ned och att det jordbrukskapital, som en gång skapats och förefunnits, förintas.

Herr Hägglund: Första paragrafen i föreliggande lagförslag innehåller bestämmelser, som äro afsedda att allenast rikta sig mot bolag eller föreningar för ekonomisk verksamhet. Sålunda en klasslag, hvars syfte är att tvinga vissa jordägare att utarrendera sin jord och sålunda underkasta sig de strama och tryckande bestämmelser, som finnas i den särskilda arrendelag, som denna kammare nyligen antagit. Då jag för min ringa del icke anser en sådan lagstiftning rättvis, ej heller behöflig, kan jag icke med min röst biträda förslaget. Om den formulering, som regeringen gifvit första paragrafen, fått kvarstå och lagen träffat *alla* jordägare lika, hade densamma icke kunnat betecknats såsom en klasslag, utan allenast såsom en undantagslag för Norrland, men att stifta en lag med böter och straffdomar för den ene jordägaren, för det han anses ha åsidosatt jordbruket, under det man tillåter den andre att vara så försumlig som helst, det synes mig uppenbart vara orättfärdigt. Denna olika ställning inför lagen är förkastlig och kommer helt visst att väcka missnöje och obelåtenhet hos hvar och en, som sätter billighet och rättvisa framför afundsjuka och egennyttia. Hittills har man ansett lämpligt, att då en person missköter och vanvårdar sin egendom och ekonomi, ställa en sådan person under förmyndare, som då tager hand om den personens egendom, men enligt detta lagförslag anser man sig kunna råda bot och rätt leda den försumlige genom att göra honom till en brottsling och genom att i form af böter göra den liknöjde ännu mer urståndsatt att bryta den gamla liknöjdheten för sitt jordbruk. Den svartmålning, som man fått höra i kammaren under debatten, som föregick, innan förslaget om en särskild arrendelag för Norrland i denna

*Lagförslag
ang. förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.
(Forts.)*

*Laqförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfda jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

kammare antogs, synes mig vara öfverdrifven och har ytterst sin grund i behovet att vilja måla svart i svart. Det förhåller sig icke så, som här från denna talarestol sagts beträffande jordbrukets skötsel i Norrland. Åtminstone förhåller det sig icke så i stort sedt. Vill man vara rättvis, lär man icke kunna förneka, att bolagen i Norrland på många ställen varit föregångare för jordbrukets upphjälpande. Ej så sällan får man se mönsterjordbruk, som skapats just af industriens män. Att icke alla arrendatorer sköta det jordbruk, som bolagen upplåtit åt dem, är icke något bevis för motsatsen af hvad jag här påstått. Granskar man noga, skall man snart finna, att jämväl flere bland de själfägande bönderna i Norrland, liksom öfverallt i vårt land, sköta sina jordbruk högst otillfredsställande, men detta sorgliga faktum afhjälpes icke genom en kriminallagstiftning, icke genom böter och straffdomar. Nej, på annat sätt höjes ambitionskänslan, och detta sker genom upplysning och efterföljansvärda exempel. En afsevärd förbättring af jordbruket i Norrland har äfven under senare tider införts, och detta glädjande förhållande har sin orsak just i det upplysningsarbete och den uppmuntran, som jordbrukarne alltmer erhållit därstädes. Jag tillåter mig därför att yrka afslag å utskottets förslag.

Herr Folin: Det fanns en tid här i Sverige, då jordbruket uppe i Norrland kanske torftigt kunde florera. Den tiden hade skogen intet värde. Men under tidernas lopp har industrien utvecklats sig. Den har kunnat tillvarataga skogen och förädla den på ett sätt, som tillfört vårt land stora rikedomar och välmående. Det är naturligt, att när landtbrukande bönder uppe i Norrland sågo, att de kunde få större inkomst på att drifva ut skogar och drifva skogsrörelse, de så småningom försummade sitt landtbruk. Vi se något liknande på andra områden. Vi se det på hemslöjdens område. Förr i världen florerade hemslöjden, då i hvarje hem väfdes och stickades på flerehanda sätt, men nu köpa alla sina väfnader. Detta är tidens utveckling. Så är det äfven nu med vår industri i Norrland. Vi kunna icke streta emot. Tiden måste hafva sin utveckling. Nu kommer från ett visst håll, kanske af politiska skäl, fråga om, att vi skola återupprätta landtbruket i Norrland, och därvidlag vill man gå till väga på det viset, att man vill rent af tvinga folk genom att göra dem till brottslingar, om de icke vilja drifva sitt landtbruk, som i de flesta fall kanske icke bär sig.

Jag sade, att jag tror, att det har blifvit en politisk fråga från ett visst håll. Men mina herrar, jag tror icke, att Sverige kan lefva på politik. Jag tror, att vi hafva gått i rätt riktning, då vi låtit våra industrier få utveckla sig. Det är icke allenast hvad man kallar trävaruindustrien, sågverksrörelsen, som finnes där uppe i Norrland. Det har uppstått en kanske lika berättigad stor industri därstädes, trämasseindustrien, som fordrar sitt råma-

terial. Jag undrar, om det icke vore större skäl, att vi sökte för framtiden tänka på, att vi hade råvara till denna industri i stället för att nu taga reaktionära steg och söka drifva upp landtbruket, som icke kan tänkas där hafva raison d'être. Jag upprepar det ännu en gång: jag tror icke, att det är rätt, att streta emot tidens utveckling, och hvad denna lag särskildt beträffar, tycker jag, att det är en lag i högst reaktionär riktning och därtill högst orättvis, som speciellt riktar sig mot en viss klass. Jag yrkar afslag å punkten.

*Lagförslag
ang. förekommande af vanhäfda jordbruk i Norrland och Dalarne.
(Forts.)*

Herr Trygger: Jag måste fasthålla, att den tolkning, som herr statsrådet gjort af åttonde paragrafen, åtminstone icke enligt min mening kan läsas fram ur paragrafen. Herr statsrådet sade, att jordägaren icke träffades af bestämmelserna i tredje, fjärde och femte paragraferna, om han på grund af fattigdom vore urståndssatt att väl häfda jorden. Så står det emellertid icke i paragrafen, utan »där jordägaren finnes vara på grund af fattigdom eller annan giltig orsak urståndssatt att *afhjälpa* vanhäfdens».

Det talas sålunda icke något om hvad som varit orsaken till vanhäfdens. Jag kan vanhäfda min jord och ändå icke vara fattig, men då man sedan vill tvinga mig att vidtaga den eller den åtgärden för att förbättra jorden, då är jag kanske fattig och då kan man icke tvinga fram hvad man åsyftat. Det är hvad som står i paragrafen. Det viktigaste, som borde lända honom till ursäkt, är, att han icke *kunnat* sköta sin jord, men fattigdom, som inträder efter vanhäfdens, bör icke befria honom från ansvar för den vanhäfd, som han förut gjort sig skyldig till. Om ansvaret icke kan bestå i skyldighet att återställa jorden i godt skick, kunde det bestå i att han fälldes till böter.

Jag har icke annat yrkande att framställa, än hvad jag gjort förut.

Herr Berlin: Emot det föreliggande lagförslaget hafva gjorts hufvudsakligen två anmärkningar. Den ena är, att lagen skulle vara obehöflig, emedan de missförhållanden, som den är afsedd att förekomma, ej äro i någon mera nämnvärd grad förefintliga, och därför skulle det, såsom talaren på kopparbergsbanken uttryckte sig, icke hafva förekommit något, som gjort den nödvändig. Den andra anmärkningen är den, att staten icke har någon som helst rätt att ordnande ingripa i den enskildes förfogande öfver sin välfångna egendom.

Hvad den förra anmärkningen beträffar, har den särskildt kommit till synes i en motion, som under n:o 73 väckts i denna kammar af herr Enhörning m. fl. Jag skulle icke hafva fäst mig så särdeles mycket vid denna motion, ty man har ju att i främsta rummet hålla sig till utskottsbetänkandet såsom underlag för diskussionen, men utskottet har i sitt utlåtande intagit motionen, och

Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfda jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)

den innehåller rörande Norrlandskommitténs förhållande till denna fråga uttalanden, som jag ej kan lämna oanmärkta. Motionären har bland annat citerat en publikation, som för några år sedan utkom och som äfven delades ut här i kammaren, och däri förekommer följande:

»Svaren å frågan, om åkerbruket nedlagts å något eller några hemman tillhörande respektive bolag, har lämnat ett ytterligare bevis på ovederhäftigheten af påståendet, att så skulle vara förhållandet i nämnvärd utsträckning.»

Man ser af ett föregående yttrande i motionen, att detta påstående skulle hafva framkommit i Norrlandskommitténs utlåtande. Där har emellertid aldrig något sådant påstående uttalats. Norrlandskommittén har sagt, att jordbruksjorden å bolagshemmanen i nämnvärd utsträckning lämnades utan egentlig eller åtminstone tillfredsställande skötsel. Detta är nog ett eufemistiskt uttryck för Norrlandskommitténs erfarenhet i denna fråga, men ingen trodde väl, att denna undfallenhet skulle komma att rendera kommittén en beskyllning för ovederhäftighet. Emellertid har detta skett, och beskyllningen har af motionären blifvit använd såsom stöd för ett annat uttalande i motionen, nämligen att det sålunda »ådaga- lagts, att Norrlandskommitténs föreställningar angående omfattningen af jordbruks nedläggande varit öfverdrifna, och att i själfva verket endast helt få fall förekommit, då hemman lagts öde». Jag skall i anledning häraf till ledning för bedömandet, huruvida Norrlandskommitténs uttalanden i denna fråga varit grundade på föreställningar eller på fakta, som beröra den utredning, som föregick detta uttalande, och jag gör detta så mycket hellre, som jag på samma gång kommer att förete bevis för lagens behöflighet.

Då Norrlandskommittén började sina undersökningar, skedde detta genom utsändande af frågeformulär. Dylika formulär utskickades till särskilda sockenombud, utsedda af vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott, till kyrkoherdar, som skulle gifva sina utlåtanden tillsammans med sockenkommitterade, vidare till domhufvandena, kronofogdar och länsmän, till jägeristaten och landtmäteristaten, till hushållningssällskapen och deras förvaltningsutskott samt till landtbruksingenjörer och länsagronomer. Den fråga, som framställdes rörande häfden på de olika slagen af hemman, hade följande lydelse: »Förekommer, att inågojord (däri ej inberäknade aflägs belägna slätterlägenheter) lämnas obrukad eller utan annat bruk, än att växande foder, så länge det lönar sig, afbärgas; och i hvilken utsträckning äger detta rum å bolagshemman?»

Då kommittén därefter företog till behandling den del af utlåtandet, som rörde häfden på bolagens hemman, förelågo svar på denna fråga från sockenkommitterade uti 228 socknar, vidare från 120 kronofogdar och länsmän samt dessutom från de myndigheter, korporationer och tjänstemän, som jag nyss nämnt. Jag skall icke

vidare redogöra för innehållet uti alla dessa svar än att i korthet få nämna hvad som inhämtades af svaren från det län, som representeras af 2 af motionärerna. Kommittén fick svar från 52 socknar i detta län. Från 20 socknar voro svaren nekande. Alla dessa socknar voro belägna vid kustlandet och sålunda i de trakter, där missförhållanden i nu ifrågakarande afseende icke förefunnos på den grund, att skogshemman i egentlig mening där icke finnas, emedan trävaruindustriens fastigheter där icke äro inköpta för att erhålla skog utan för andra ändamål.

Från återstående 32 socknar svarades jakande och från 25 af dessa med sådana motiverande tillägg som att å bolagens hemman, i synnerhet sådana, som uppkommit af nybyggen, inrösningsjorden lämnades obrukad, att å somliga hemman jorden sköttes på ett sätt, som ej gärna kunde vara sämre, att hemmanen lämnades utan tillsyn af å stället boende personer, att inägorna fingo växa igen med skog, att ett hemman låg för fåfot, att hemman funnos, å hvilka inägojorden från $\frac{1}{5}$ till $\frac{2}{3}$ blifvit utlagd till skog, att å 50 % af bolagshemmanen vackra inägoskiften, sedan hemman öfvergått till bolag, inom några år beväxats med mossa och småskog, samt från en socken att bolagshemmanen försvunne, i det de lämnades utan arrendatorer, skog och byggnader borttogos, och fullkomligt goda inägor blefvo beväxta med ljung och mossor. Mest betecknande är dock ett svar från en af kronofogdarne i det län, jag nyss nämnde. Denne hade företagit sig att i en socken undersöka storleken af den inägojord, som lämnats obrukad, och hade därvid uteslutande hållit sig till sådana hemman, som uppkommit af nybyggen. Antalet af dessa var 25 hemman om tillsammans 23 mantal, af hvilka mantal 18 tillhörde bolag, 3 tillhörde bönder och bolag samt 2 ensamt bönder. Den nämnde tjänstemannen hade därvid kommit till följande resultat. Utaf de bolag tillhöriga hemmanen var all inägojord obrukad, åbyggnaderna borta och allt ödelagdt på 2 hemman om tillsammans $\frac{3}{4}$ mantal. Större delen af jorden var obrukad på 1 hemman om 1 mantal; $\frac{2}{3}$ af jorden obrukad på ett hemman om ett mantal, mer än hälften obrukad på 10 hemman om tillsammans 8 mantal; hälften obrukad på 3 hemman om tillsammans 1 $\frac{1}{4}$ mantal samt $\frac{1}{3}$ obrukad på 5 hemman om tillsammans 6 mantal. Jag tror, att med sådana uppgifter för handen Norrlandskommittén icke hade behöf att stödja sitt utlåtande på några föreställningar och ännu mindre på öfverdrifna sådana, utan att tvärtom kommittén hade fast mark under fötterna, då den, utgående ifrån att denna utveckling var skadlig, ansåg sig böra göra framställning om lagstiftning till afhjälpan af de anmärkta missförhållandena. Nu har i den citerade publikationen uppgifvits, att å de af dess författare framställda frågorna skulle erhållits endast 14 svar, som utmärkte, att jordbruket helt och hållet nedlagts å bolag tillhöriga hemman. Hårtill vill jag anmärka, att kommittén icke sysselsatt sig uteslutande med afsiktligt

*Lagförslag
ang. förekommande af vanhäfda jordbruk i Norrland och Dalarne.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfd å jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)

nedläggande af jordbruk, utan naturligtvis med vanhäfden i allmänhet, såsom småningom ledande till ödeläggelse af hemmanen. Jag kommer nu till den andra anmärkning, som riktats mot lagförslaget, nämligen att staten icke äger att reglerande ingripa i den enskildes förfoganderätt. Ja, det må ju så vara, men den undersökning jag omnämnt, har, såsom naturligt är, kommit att i mycket väsentlig grad beröra skogshemman; och de flesta sådana hemman, där grof vanhäfd konstaterades, voro nybyggen, som, sedan skatteomföring skett, blifvit skogshemman. Nu torde man likväl med fog kunna säga, att, om staten upplåtit jord till odling och bebyggande samt under frihetsåren icke allenast lämnat den odlande skattefrihet, utan också direkt understöd, och om staten sedan vid skatteomföringen skänker stora skogsanslag för att odlingen på dessa hemman må kunna vidmakthållas, det är upprörande, att på sådan anledning, som att hemmanet kommer i andra händer, det må vara bolags eller enskildes, hela förutsättningen för statens upplåtelse skall vara omintetgjord, alla dess uppoffringar förgäfvos gjorda och jordbruket sedan få förfalla. Det är naturligtvis icke för att ingripa i rättigheten att förfoga öfver denna jord, utan för hämmande af afsiktlig vanvård, som ett lagförslag af denna beskaffenhet framkommit, på samma gång lagförslaget af skäl, som blifvit utvecklade särskildt under lördagens diskussion af hans excellens herr statsministern, skall utgöra en länk i den lagstiftning, som man tänkt sig kunna befördra jordbrukets utveckling och bondeklassens vidmakthållande i Norrland.

Det är icke mycket frestande att yrka bifall till ett förslag, i fråga om hvilket ingen ännu funnit sig böra göra en dylik framställning. Utskottets ärade ordförande har visserligen icke yrkat afslag, men hans motivering gick ut därpå, och alla öfriga, hvilka yttrat sig, hafva yrkat afslag. Jag tillåter mig emellertid att detta oaktadt yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Berggren, Emil: Jag tillåter mig att börja med en fråga till en föregående ärad talare, huru han vet, att jordbruk i Norrland icke har någon raison d'être. Jag tillåter mig påstå, att jordbruk i Norrland har ett mycket stort raison d'être. Herr Folin anförde, att då sågverksindustrien och trävarurörelsen började i Norrland, skyndade jordbrukarne att sälja sin skog, emedan de ansågo, att de förtjänade mera på att — drifva arbete i skogen och sälja skog än att ligga hemma och sköta jordbruket. Det är alldeles riktigt; sådant var verkligen förhållandet. Så jämsställde han detta med ett annat förhållande, att slöjden går tillbaka, sedan allmänheten kan köpa tyger och alla möjliga förnödenheter till godt pris, och han påstod, att detta i båda fallen var riktigt och i sin ordning, både att jordbruket i Norrland går tillbaka, då sågverksindustrien anses mer fördelaktig, och att slöjden går tillbaka i vårt land, då man kan få köpa till billigare pris än det, hvartill

förnödenheterna kunna tillverkas hemma. Nu arbetas det emellertid i fullkomligt motsatt riktning i båda dessa afseenden, icke endast med afseende på jordbruket, utan äfven i fråga om slöjden. I hela landet arbetas på och göras stora ansträngningar för slöjdens återinförande, och anslag beviljas för detta ändamål såväl från staten som från kommuner. På samma sätt med jordbruket. I öfversta Norrland anstränger man sig för jordbrukets förbättring, och detta icke utan framgång. Herr Trygger yttrade under förra debatten i fråga om arrendelagen, att skogsbruket och sågverksrörelsen vore åtminstone i Norrland hufvudnäringen och alla andra näringar bisaker. Jag vågar bestrida detta på den grund, att så länge jordbruket verkligen föder $\frac{2}{3}$ af det öfre Norrlands befolkning utan stöd af sågverksindustri eller skogsbruk, må det väl anses som landets hufvudnäring. Om jag räknar kustsocknarna söder ifrån, börjande med Piteå och fortsättande med Neder-Luleå, Råneå, Neder-Kalix, Neder-Torneå, Karl Gustaf, Hietaniemi och Öfver-Torneå, så fylles i dessa befolkningens behof hufvudsakligen af jordbruket. Denna befolkning kan beräknas till cirka 100,000 invånare; återstoden 50,000 uppe i landet lefver icke allenast af jordbruk, utan ligger vintertid i skogen och har därpå god förtjänst, men jag tror mig härmed hafva visat, att jordbruket i öfre Norrland är hufvudnäringen och bör vara det. Det är enligt min uppfattning en fullkomligt öfverdrifven tro, att öfre Norrland borde vara hänvisadt endast till skogen; jordbruket kommer där att bära sig liksom i större delen af vårt land, endast de nödvändiga förutsättningarna där blifva fyllda, och af dessa står naturligtvis afdikning i första rummet.

Jag förnekar icke, att skogsbruket utgör en framstående näring, och är icke någon fiende eller hatare af trävarubolag eller sågverksrörelse. Jag anser, att skogen bör skördas likaväl som säden, när den är mogen, och är den dålig, bör man hugga af beståndet för att få ett bättre; men å andra sidan vill jag bevara rätten för jordbruket, och då hela öfre Norrland till mer än hälften utgöres af mark, tjänlig till odling, där ingen skog nu kan växa, böra herrarne inse, att jordbruket måste vara och blifva hufvudnäringen.

Det gäller härvidlag ett speciellt fall. Det är icke fråga om bönderna i allmänhet. Om med dem liknande förhållanden rådde, borde naturligtvis lagen tillämpas äfven på dem. Jag framhöll under debatten om arrendelagen, att skog hade tilldelats alla nybyggen för att vara till stöd för jordbruket. Så är äfven förhållandet öfverallt, där bönderna hafva kvar sina hemman. Detta har äfven medfört och medför, att hemmanen sönderdelas, odlingen utvidgas och folkmängden ökas; endast sällan förekommer, att en hemmansägare utflyttar till Amerika. Men sedan en stor del hemmanen öfvergått i bolagens händer, har möjligheten till jordbrukets utveckling blifvit afklippt, och folkökningen afstannar. Vilja her-

*Lagförslag
ang. förekommande af vanhäfda jordbruk i Norrland och Dalarne.
(Forts.)*

*Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfd å jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

rarne, att öfre Norrland skall återförvandlas till sådana öde trakter, som där funnos för ett par hundra år sedan, så är det lämpliga sättet just att motarbeta jordbruket, men vilja herrarne, att Norrland skall gå framåt, är den enda rätta vägen att understödja jordbruket, och därför är denna lag en viktig häfstång. Jag är, såsom ofvan antydts, ingen fiende till sågverksbolagen, men jag anser denna lag nödvändig; bevis härför lämna de många fakta, som anfördes af den siste ärade talaren. Allenast den omständigheten, att en lag finnes, verkar godt. Jag är öfvertygad, att bolagen komma att akta sig för att få lagen på ryggen. Just den omständigheten, att denna lag finnes, kommer, liksom befintligheten af andra lagar, att verka så, att förhållandena reglera sig själva. Utan att vidare ingå på detaljer i lagen ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Unger: Jag underskatter visserligen icke jordbrukets betydelse och vill nu icke inlåta mig i några detaljer eller tvista om de uppgifter, som här äro meddelade, utan blott i allmänhet säga, hvad jag redan i annat sammanhang för några dagar sedan yttrade, att jag anser en lagstiftning, som försöker att binda industriell verksamhet att gå fram i vissa linjer, vara olämplig och i de flesta fall fåvitsk; olämplig, emedan den vanligen icke kan genomföras utan att på orättfärdigt sätt gripa in i enskilda näringsidkares rättssfär, och fåvitsk, därför att industriell verksamhet icke lyder lagparagrafer, utan styres af intressen, konjunkurer och andra ekonomiska förhållanden. Nu har man visserligen för att göra lagen verksam föreslagit böter för vanhäfd af jorden. Detta är ett alldeles splitter nytt försök. Jag kan icke minnas, att man förut gjort försök till jordbrukets upphjälpande genom böter. Skulle det lyckas, vore det ett mycket enkelt sätt, i stället för all den möda och omsorg, som i vanliga fall nedläggas därå af män, som intressera sig för och verkligen äro kunniga i frågan. Och är det därjemte så, att man skall tvinga en person att drifva en näring, som icke bär sig, en näring, som i detta fall icke är hans hufvudnäring, men däremot lämnar jordbrukaren ex professo frihet att sköta sitt yrke, såsom honom bäst synes och det egna intresset bjuder, under det att den, som icke har detta intresse, skall med böter tvingas fram, så tror jag, det är en alldeles fåvitsk lagstiftning; och då sådan lag, liksom åtskilliga andra lagar, vi nu haft före, inskränker den på äganderätten grundade fria dispositionsrätten, synes det mig, att Riksdagen borde väl betänka sig, innan afgörande i sådan riktning sker. Hvarje bräsch i äganderätten är i alla fall, såsom den politiske chefen för socialismen yttrade i fråga om rösträtten, »en inledning till den sista uppgörelsen», och den är nog också ett led i den kedja, som skall föra fram till en sista ekonomisk uppgörelse, den uppgörelsen nämligen, hvarigenom socialisternas och kommunisternas dröm om obefintlighet af enskild äganderätt skulle gå

i fullbordan. Dit kommer man väl till slut, om icke på annan väg, så genom att, där icke annat hjälper, tillgripa expropriation af »jordmonopolet», eller kanske till sist reduktion. Detta är dock en väg, som väl icke bör af Riksdagen beträdas, hvarför jag, herr grefve och talman, icke kan annat än yrka afslag på denna paragraf, i syfte att hela lagförslaget måtte afslås.

Lagförslag
ang. förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarna.
(Forts.)

Föredragande departementschefen jämförde denna fråga, denna lagstiftning, med skogslagsstiftningen. Det är dock en jämförelse, som enligt mitt förmenande haltar något, enär staten har stor befogethet att ingripa i frågan om skogens vård, dels emedan denna är af allmänt intresse, då den inverkar på klimatiska förhållanden, och dels af den anledningen, att sedan skogen blifvit förstörd, är den förstörd för kommande släkten många decennier framåt, då där emot ett jordbruk, som vanvårdas eller ligger nere och hvilar under några år, är satt i normalt skick af den, som vill taga i därmed, på kort tid. Likheten emellan dessa lagstiftningar är alltså icke så stor, som man velat göra gällande, utan är den här ifrågavarande vanhäfdslagstiftningen, såsom sagdt, en separatlagsstiftning, som jag för min del icke kan vara med om.

Herr Enhörning: Jag får till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framföra mitt värdsamma tack för den förklaring han afgifvit. Såsom jag förmodade, kvarstår regeringen på den ståndpunkt, som den i den kungl. propositionen intagit. Kungl. Maj:t har, såsom vi sett, föreslagit att i denna fråga sätta likhetsstecken mellan alla dem, som bygga och bo i Dalarna och Norrland, men nu kommer ntskottet och hemställer, att lagen om vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarna måtte gälla endast trävaruindustrien tillhöriga hemman och icke bondhemman. Jag måste då fråga: ligger det väl någon rättvisa häri? Man vill nu stifta särskilda lagar icke allenast för olika delar af landet, utan ock för *olika klasser* af ägare af viss egendom inom samma del af riket, således en fullständig klasslagsstiftning, och jag tar mig friheten fråga: hvad säga herrarna om något dylikt? Kan man under sådana förhållanden säga, att det finnes likhet inför lagen? Jag besvarar denna fråga med ett obetingadt nej. Allt hvad vi anse högt och förnämligt i vår svenska lagstiftning har därmed ramlat. Mätte likhet inför lagen fortfarande vara det rättesnöre, hvarefter lagar skola stiftas i vårt land.

Vid tanken på helgden af dessa våra grundprinciper har jag vågat i min motion hemställa, att ifrågavarande lagförslag icke måtte af Riksdagen bifallas. Jag gjorde detta äfven därför, att icke i våra tider skiljemurar skola uppdragas mellan befolkningen i olika landsdelar, utan att likhet inför lagen alltfortfarande skall finnas dem emellan.

Men nu vill man gå än längre. Utskottet föreslår nämligen, att den svenska lagstiftningens likhetstecken skall borttagas t. o. m.

*Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfså jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

mellan dem, som bo i samma landsdel. Kan väl någon lag mer än en dylik skapa ett ohelgande af och ringaktande för våra lagar och författningar? Förvisso må vi, innan den nya representationsreformen träder i kraft, se till, att vi icke gifva dem, åt hvilka vi nu testamenterat vårt veto, ett mot grundprincipen i den svenska lagstiftningen stridande prejudikat, som sedermera måhända kunde tagas till förevändning för deras kommande beslut.

En ärad talare på västerbottensbänken nämnde, att jag i min motion intagit några från Norrlandskommitténs betänkande hämtade uttalanden, hvilka, om jag förstod honom rätt, icke skulle hafva funnits där, och i detta påstående vill jag ge honom fullkomligt rätt, ty jag har verkligen icke här citerat Norrlandskommittén. Utom denna kommitté har nämligen en af sågverks- och trävaruexportföreningen tillsatt kommitté i föreliggande fråga afgifvit betänkande, ur hvilket det af mig gjorda citatet hämtats. Kommittén tillsattes af nämnda föreningar för att granska Norrlandskommitténs betänkande och har i sådant afseende lämnat ett belysande utlåtande. Norrlandskommittén kom, såsom herrarne väl veta, till stånd efter de förfärliga artiklarna i Aftonbladet, hvilka upprörde känslan icke endast hos befolkningen i mellersta och södra delarna af vårt land, utan man icke kände till norrlandsförhållandena, utan äfven hos många af dem, som bygga och bo i Norrland. Det var en formlig agitation, som då sattes i gång mot allt hvad trävarubolag hette, och man var benägen att antaga, att dessa farit fram i Norrland på ett sätt, som ställde dem utom lag och författningar. Det var ju också gifvet, att de förfrågningar, som Norrlandskommittén vid denna tid gjorde för undersökning af förhållandena, skulle i vissa afseenden få ganska tendentiösa yttringar, och för att i någon mån motarbeta detta samt taga reda på de verkliga förhållandena, tillsatte exportföreningen, såsom sagdt, denna kommitté, hvilken verkligen uttalat sig såsom jag i min motion anförde. Kommittén utsände också en del frågeformulär, och svar ingingo, af hvilka framgick, att å 14 hemman, tillhöriga trävarubolag, jordbruket nedlagts af hvarjehanda anledningar, såsom frostländighet, hemmanets aflägsna läge eller frånvaro af jord, som kunde tagas i sambruk med andra hemmans. Skulle förfrågningar samtidigt hafva gjorts i sådant afseende rörande sydliga delarna af riket, är jag öfvertygad, att af ingångna svar skulle framgå, att å en del hemman äfven där till följd af sådana orsaker jordbruket nedlagts eller att det på sådana grunder mer eller mindre vansköttes. Gifvet är ju, att förr, då dagspenningen var liten, en del jord kunde brukas kanske med någon fördel. Men nu, då dagspenningen sprungit upp till flera gånger samma belopp och på sina ställen gäller 4 å 5 kronor, är det också gifvet, att man omöjligen utan förlust kan bruka sådan jord. Under sådana förhållanden bör väl icke lagstiftaren ålägga jordägaren att fortsätta med ett förlustbringande arbete.

På grund af hvad jag anförde vågar jag, herr grefve och tal-

man, yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den af herr Andersson m. fl. afgifna reservationen.

Herr Trygger: Endast några få ord.

En högt ärad talare på norrlandsbänken sade, att jag yttrat, då frågan var före om arrendelagen, att jordbruket i Norrland icke skulle vara för Norrland någon hufvudnäring.

Jag skulle med det stenografiska protokollet, som händelsevis kommit mig till handa just nu, kunna visa honom, att detta hans uttalande berodde på ett missförstånd.

Herr Berlin: Herr Enhörning yttrade nyss, att det påstående, som jag i mitt anförande citerade, icke var riktadt mot Norrlandskommittén.

Jag begär icke, att herr Enhörning skall ordagrant minnas, hvad han skrivit i sin motion, och därför skall jag be att få upplifva hans minne med att uppläsa hvad där står:

»Emellertid har genom utredning, som på enskildt föranstaltande ägt rum, (se 'Utlåtande i den s. k. Norrlandsfrågan, afgifvet till Sägverks- och trävaruexportföreningen af därtill utsedde kommitterade', tryckt i Stockholm år 1905 och på sin tid utdeladt till Riksdagens ledamöter) ådagalagts, att Norrlandskommitténs föreställningar angående omfattningen af jordbruks nedläggande varit öfverdrifna, och att i själfva verket endast helt få fall förekommit, då hemman lagts öde.»

Härefter kommer det citat, jag återgaf, då jag senast hade ordet.

Vidare yttrade herr Enhörning, att de frågor, som framställdes af Norrlandskommittén, skulle hafva affattats i tendentiös riktning. Jag vill då erinra, att man särskildt lagt vikt på, att kommittén icke själf skulle bestämma, hvilka personer bland befolkningen i orterna, som skulle besvara frågorna, utan att dessas tillsättande skulle ske så oberoende af kommitténs önskningar som möjligt, och jag har redan omnämnt, huru dessa personer utsågos. Och herr Enhörning bör icke underlåta att taga i betraktande, att kommittén själf genom resor gjorde sig underkunnig om huru förhållandena voro på respektive orter. Jag skall i detta afseende berätta en liten en rätt betecknande episod från en af dessa resor. Den grupp af kommittén, till hvilken jag hörde, färdades på gränsen mellan västra Ångermanland och södra Västerbottens lappmark, där vi under flera på hvarandra följande dagar gjort erfarenheter om vanhäfd å de s. k. bolagshemmanen. En dag hade vi färdats skogsledes och kommo ur storskogen in i en frodig och växtlig ungskog med fin och mjuk markbetäckning. Det nalkades mot jakttiden, och en af gruppens medlemmar, som var intresserad af att den tiden snart var inne, yttrade till de andra, att här måtte ungfågeln trifvas förträffligt. I detsamma yttrade en kronojägare, som var oss följ-

*Lagförslag
ang. förekom-
mande af van-
häfd å jordbruk
i Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Lagförslag ang. förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne. aktig: »nu äro vi snart framme, här ha vi åkerdiken», och ett par sådana utmärktes också genom fördjupningar i marken. Vi hade icke någon anledning tro, att vi icke voro i skogen, men i själfva verket trampade vi i åkrarna.

(Forts.)

Herr Sjöcrona: Af mitt förra anförande har oförtydligt framgått, att jag icke önskar denna lags antagande. Men om nu emellertid kammaren skulle vilja till fullföljande af det sistlidet år fattade beslutet antaga en lag till förekommande af vanhäfd i Norrland, tillåter jag mig hemställa, med anledning af de anmärkningar, som framställts mot utskottets affattning af den föredragna första paragrafen, att kammaren det oaktadt måtte antaga utskottets förslag.

Man har sagt, att det ju skulle vara en ren orimlighet, att en jordägare enligt utskottets förslag skulle vara underkastad denna lags tillämpning, medan hans granne icke skulle vara underkastad lagen. Det är alldeles riktigt, men så går det alltid, då man inlåter sig på undantagslagsstiftning. Men det är då fullkomligt lika orimligt, om en jordägare i en del af Gäfleborgs län, som lagen omfattar, skall lyda under den, men hans granne inom den del af Gäfleborgs län, som icke faller under lagen, icke skall vara underkastad vanhäfdslagen. Det är alldeles samma förhållande med Kopparbergs län och på gränsen af Härjedalen och Kopparbergs län.

Utskottet har ansett, att om man skall hafva en undantagslagstiftning riktad mot trävaruindustrien, så skall hela detta system gälla detta och endast detta, och det synes mig vara en riktigt ståndpunkt.

För min del kommer jag att rösta för afslag.

Rop hördes nu på proposition.

Herr Enhörning: Jag skall vara mycket kort.

Den ärade talaren på västerbottensbanken nämnde, att jag hade sagt, att det, som jag här citerade, icke var riktadt mot Norrlandskommittén. Jag ber emellertid att få säga honom, att det är ett fullkomligt misstag. Det var riktadt mot Norrlandskommittén, ty den andra kommittén var tillsatt för att granska och nagelfara, hvad Norrlandskommittén uttalat sig öfver.

Vidare sade den ärade talaren, att jag hade påstått det, att formuleringen af de frågor, som utsändes, var tendentiös. Det är möjligt, att mina ord kunde tydas så, men afsåg jag emellertid med detta uttryck en del af de svar, som ingingo, icke kommitténs frågor.

Vi hafva nu hört af justitieministern, att regeringen kvarstår på sin ståndpunkt, och under sådana förutsättningar finnes icke, herr grefve och talman, någon anledning för oss att nu antaga utskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talman yttrade, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att

densamma skulle godkännas, dels ock att paragrafen skulle afslås. *Lagförslag ang. vissa ändringar i lagen om hemmans-*

Sedermera gjorde herr talmannen propositionen jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å paragrafen vara med öfvervägande ja besvarad. *klyfning m. m.*

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § i lagutskottets i punkten 1 af utlåtandet n:o 61 framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås ifrågavarande paragraf.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 29;

Nej — 59.

Öfriga delar af lagförslaget.

Afslogos.

Utskottets i punkten gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af lagförslaget.

Punkten 2.

Utskottets hemställan förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 14 och 15 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 62, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i 20 § 1 mom. och 22 §

af lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896, dels ock två med föranledande af denna proposition väckta motioner.

Genom proposition n:o 11, af den 10 januari 1907, hvilken af båda kamrarna till lagutskottet hänvisats, hade Kungl. Maj:t, under återopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogadt förslag till lag angående ändring i 20 § 1 mom. och 22 § af lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två särskilda med anledning af densamma väckta motioner, nämligen dels inom Första Kammaren under n:o 54 af herrar *Enhörning*, *Hägglund* och *Fahlén* och dels inom Andra Kammaren under n:o 260 af herr *Wiklund* jämte tjugusju andra ledamöter af denna kammare.

I den af herr *Enhörning* m. fl. afgifna motionen hade hemställt, att Riksdagen ville för sin del besluta följande lydelse af 22 § af lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896:

»Åstundar innehafvare af hemman, hvarifrån afsöndring får ske, att därifrån för alltid afsöndra mark, som ensam eller tillsammans med hvad redan kan vara från hemmanet för alltid afsöndradt, utgöra mer än hvad i 20 § 1 mom. sägs, ankomme på Konungens befallningshafvande att, där så omständigheterna därtill föranleda, sådant tillåta.

Tillstånd, som nu sagts, må ej vägras i fråga om afsöndring af *byggnadstomt för bostadslägenhet* eller af sådant område, som omförmäles i 3 § första stycket i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom.»

Herr *Wiklund* jämte medmotionärer hade i sin motion hemställt, att vid behandling af Kungl. Maj:ts förevarande proposition hänsyn måtte tagas till vissa i motionen gjorda erinringar.

Utskottet hade af anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte—under förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat i oförändradt skick godkännas — i anledning af propositionen samt herr *Enhörnings* m. fl. motion n:o 54 och herr *Wiklunds* m. fl. motion n:o 260 för sin del antaga förslag till

lag angående ändring i 20 § 1 mom. och 22 § af lagen om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896, så lydande, som utskottets utlåtande utvisade.

Reservation hade anförts af herrar *Hedenstierna, Fahlén och Magnuson*, som yrkat, att förevarande kungl. proposition icke måtte af Riksdagen antagas.

*Lagförslag
ang. vissa ändringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.*
(Forts.)

På framställning af herr talmannen beslöts, att nu föredragna utlåtande skulle företagas till afgörande sålunda, att först lagförslaget föredroges paragrafvis med ingress och rubrik sist samt därefter utskottets hemställan, äfvensom att af lagförslaget text ej skulle behöfva uppläsas andra delar än de, beträffande hvilka uppläsning begärdes.

Utskottets lagförslag.

20 § 1 mom.

För detta moment hade utskottet föreslagit följande lydelse:

Ägare af hemman, hvilket får klyfvas, hafve rätt att af hemmanets ägovälde för alltid afsöndra till och med en femtedel af ägovidden i en eller flera delar; dock att inom *Kopparbergs, Gäfveborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ej må afsöndras inägojord till den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagas.*

Herr Trygger: Den lag, som här föreligger, afser att komplettera den lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, som Riksdagen antog år 1905. Man har nämligen med rätta funnit, att denna inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning blir utan praktisk betydelse, såvida icke en inskränkning också sker i rätten till jordafsöndring, detta på grund däraf, att i Norrland en femtedel af hemmanets ägovidd i regel öfverskjuter den inägojord, som tillhör ett hemman. Denna lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning var emellertid en provisorisk lag, som man antog utan att närmare hafva haft tid att öfverväga tillräckligt noga, hvilket innehåll lagen borde erhålla. För att icke under tiden ägostyckning skulle ske, som motverkade den blifvande lagens ändamål, gjorde man en provisorisk lag, som skall gälla till den 1 januari 1910. Under sådana förhållanden hade man kunnat vänta, att den lag, som skulle afse inskränkning i rätten till jordafsöndring, också skulle blifva en provisorisk lag, som skulle gälla lika länge som den förra eller till den 1 januari 1910, för att man då skulle i ett sammanhang kunna framlägga ett lagförslag, sådant det slutligen borde vara, som behandlade dessa båda med hvarandra så nära förenade frågor. Så har emellertid icke skett, utan den lag, som här föreligger, är icke en provisorisk lag, utan en vanlig lag om ändring i vissa paragrafer i 1896 års förordning om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring.

Ser man på bestämmelserna i lagen om ägostyckning och
Första Kammarens Prot. 1907. N:o 47.

Lagförslag
ang. vissa änd-
ringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)

jämför dem med bestämmelserna i det här föreliggande lagförslaget, skall man finna, att man upptäcker verkliga olikheter. Det talas t. ex. om såsom ett undantag beträffande ägostyckning, att ägostyckning får ske för bildande af egnahemssamhällen. Samma tanke uttalades äfven här, att jordafsöndring får ske, då det erfordras för egnahemsanläggningar, och det förstå ju herrarne, att det är ganska stor olikhet mellan det ena och det andra.

För min del anser jag, att ett definitivt antagande af detta lagförslag skulle kunna motverka det syfte, man hade, när man gjorde ägostyckningslagen provisorisk, och på den grunden kan jag icke tillstyrka bifall, utan måste nu yrka afslag, då vi kunna hafva grundad förhoppning att snart få en definitiv lag angående inskränkning i rätten till ägostyckning och i samband därmed ett därmed öfverenstämmande förslag angående inskränkning i rätten till jordafsöndring, därest en dylik lagstiftning anses lämplig.

Jag skall alltså be att få yrka afslag på ifrågavarande lagförslag.

Herr Fahlén: I utskottet har jag nödgats reservera mig mot det beslut, hvartill utskottet kommit, på de grunder jag hade tillfälle antyda, då vi för några dagar sedan begynte behandlingen af arrendelagen. Då tiden är så långt framskriden, skall jag icke trötta kammaren med att upprepa de synpunkter, som jag då framhöll. Hufvudsaken var, att jag hade den åsikten — och den är en gammal hos mig stadgad öfvertygelse — att det var högligen önskvärdt, att den norrländska odlade jorden öfverlättes i själfägande händer, och att alla hinder för ett sådant öfverlåtande vore till Norrlands skada. Om denna uppfattning är jag icke ensam. Jag har från jordbrukare i Ångermanland mottagit en resolution, som där blifvit antagen på en kommunalstämma och som äfven blifvit gillad i ett flertal socknar såväl i Västerbotten som i Ångermanland och möjligen i andra norrländska provinser. Jag skall be att få uppläsa en del af denna resolution för att i protokollet få intagna några punkter till frågans belysning.

Efter att hafva vidrört, hurusom de orsaker, som tidigare ansetts böra förhindra jordens fördelning i Norrland, numera icke behöfde tillmätas samma betydelse som förr, fortsätter författaren till resolutionen på följande sätt:

»Ägostyckningslagen föranledde särskildt sågverksbolag att låta begagna den så, att inrösningsjorden med obetydlig skog och inskränkt betesrätt ägostyckades från deras hemman i massa, hvilka ägostyckningar nu säljas till enskilda.

Då jordbruk ej ingår i sågverksbolagens uppgifter, ha dessa bolag ej kunnat göra någon vidare nytta med jorden, hvadan de ansett det för dem förmånligast till enskilda försälja jordbruket och själfva behålla den hufvudsakligaste delen af skogen.

Då jordbruken i bolagens ägo varit nästan värdelösa, hafva

de försålts till enskilda, i många fall för jämförelsevis billigt pris, så att äfven en fattig arrendator eller arbetare på detta sätt kunnat förvärfvas till en själfegen jordbrukare. Trots de med ägostyckningen förenade kostnader var dock denna lag sålunda ett steg i rätt riktning. Åtminstone *möjligheten* att efter önskan uppdelas jorden var ju lämnad öppen. Men nu skulle icke ens denna rätt få kvarstå.

*Lagförslag
ang. vissa änd-
ringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)*

Norrlandskommittén hade nämligen här trott sig se en samhällsfara, att »de gamla bondejordbruken på detta sätt förfaras», hvilket resulterat i en provisorisk lag, den 16 juni 1905, hvarigenom stadgats, att vid ägostyckning skall viss större areal skog medfölja. Vederbörande tro väl nu, att härmed skola bolagen jämte jordbruket äfven upplåta en god del af sin skog från sina hemman, och skulle så vara, vore det ej så mycket att säga, för onekligen är det mycket godt, om med jordbruket äfven följer skog. Men huru visar sig denna lag i praktiken? Jo, hellre än att upplåta någon skog, får alltsamman stanna i bolagets ägo, och jordbruket får ofta, låt vara med berömda undantag, *jörfalla* och alltsamman skogbeväxa. Är det då icke bättre, att åtminstone *jordbruket* är räddadt från bolagen till själfegna jordbrukare, än att alltsamman skall förblifva i bolagets våld och från jordbrukssynpunkt sedt förfalla.

Någon sådan olägenhet, som Norrlandskommittén trott sig se, förefinnes förvisso icke. Med dessa ägostyckningar medfölja i allmänhet lika god skogsfångst och betesrätt som för många själfägande torpare, och då gården och jordbruket oftast äro bättre, men priset vanligen ej dyrare än medelstora torp, t. ex. 1 à 2,000 kronor, kan jag ej annat än inse, att köparne likaväl som säljaren haft fördel därpå. Skall däremot en betydlig areal skog medfölja, så om det ens är till salu, torde priset blifva flerdubbelt dyrare och då hade ej, såsom nu oftast är fallet, någon fattig arrendator eller lös arbetare kunnat förvärfva sig lägenheten. 1905 års lag har verkat och kommer därför att verka alldeles tvärt emot den vackra tanke, som föranledt densamma. Den kommer att förhindra åtminstone jordbrukets räddande från bolagen och att mången fattig skall kunna för ett moderat pris skaffa sig ett eget jordbruk och ett eget hem, i stället för att skaffa sig en egen torfva på andra sidan hafvet.

Men icke nog härmed. Enligt K. m:ts proposition den 10 januari 1907 är nu Riksdagen förelagd förslag om att ytterligare inskränka *afsöndringsrätten*. Hittills har åtminstone $\frac{1}{5}$ från hemman fått fritt afsöndras, men nu, om »hemmanets jordbruk därigenom märkeligen försvagas», så är afsöndringen t. o. m. inom denna $\frac{1}{5}$ förbjuden. I jordbruksministerns motivering är det bolagens afsöndringar från sina hemman, som föranledt detta förslag.

Det har skrifvits mycket om den våda, som väntas samhället för bolagens stora jordförvärf. Nu stiftas sådana lagar, att om

Lagförslag bolagen vilja afstå något, så äro de, *praktiskt* sedt, därtill af lagen ang. vissa ändringar i lagen till och med *förhindrade*.

om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)

Det är därför, som jag ansett det nödigt att hemställa till hvar och en, som saken angår, att hvar och en i sin stad ville vidtaga alla lämpliga åtgärder för att förhindra, det detta olyckliga förslag blifver lag, men däremot att i angifvet syfte arbeta för jordens uppdelning i små lotter, så att många nya, egna hem måtte kunna beredas på bekvämaste och billigaste sätt, så att landets invånare må inom egna landamären med trefnad kunna bygga och bo och ej formligen tvingas att utom sitt eget fädernesland nedsätta sina bopålar.»

De tankar, som här uttalas, öfverensstämma fullkomligt med mina åsikter om de norrländska förhållandena, och jag vill härvidlag, som sagdt, åberopa hvad jag i lördags hade äran härom yttra.

Jag skall nu icke uppehålla kammaren längre — jag anhåller blott att få begagna detta tillfälle för att i anledning af ett yttrande, som vid behandlingen af arrendelagen sistliden lördag framkom från en talare på norrbottensbanken, inlägga en gensaga, såvidt detta yttrande afsåg mig. Han yttrade, såvidt jag rätt uppfattat det efter ett referat, som jag sett i tidningarna, att de, som mest förordade den föreliggande arrendelagen, i allmänhet voro intresserade af industriell verksamhet i Norrland och att deras ord icke borde tillmätas någon betydelse, utan om jag fattat yttrandet rätt, snarare tvärtom. Deras ord bevisade endast, att talarne icke voro sanna jordbruksvänner. Om, som sagdt, detta yttrande i någon mån åsyftade mitt uttalande vid samma tillfälle, ber jag få säga, att den mening, som jag då uttalade, icke var något ögonblickets hugskott eller någon tillfälligt påkommen åsikt, utan att denna mening var för mig lika gammal som den första allvarliga reflektion jag haft tillfälle att göra rörande norrländska förhållanden. Minst af allt var den då eller nu förestafvad af någon egoistisk hänsyn. Skulle jag icke vara öfvertygad om att jag vid fullgörandet af mitt hedrande och ansvarsfulla riksdagsmannaupdrag vore fri från sådan hänsyn, skulle jag sannerligen icke längre behålla detta uppdrag. Mitt inlägg i de frågor, som här nu förevarit, har varit förestafvad af en innerlig önskan att söka medverka till beslut, som kunna blifva lyckliga för Norrland, där jag är född och fostrad, och att bereda lycka för dess invånare, icke för ett fåtal, utan för så många som möjligt och helst alla.

Jag ber att få yrka afslag på det föreliggande lagförslaget.

Herr Sjöcrona: Utskottet har naturligtvis icke förbisett, att den år 1905 antagna ägostyckningslagen gäller endast till år 1910, men utskottet har lika med högsta domstolen och Kungl. Maj:ts regering ansett, att denna lag kunde vara behöflig och inpassas i detta system, som nu skulle antagas för Norrland, äfven om icke, mot all förmodan, från och med år 1910 skulle komma att definitivt gälla

en ägostyckningslag, gående ut på detsamma som den nu provisoriskt antagna. Förhållandet är ju, som herr Trygger själf anmärkt, sådant i Norrland, att på de allra flesta, för att icke säga alla, fastigheter skogen utgör en så betydande del, att den odlade jorden icke på långt när uppgår till $\frac{1}{5}$. Då man nu har rätt att afsöndra intill $\frac{1}{5}$ af ett hemmans hela ägovälde, kan det ju inträffa, att man afsöndrar hela den odlade jorden, säljer den och behåller skogen, och det är just det, som skulle motverkas genom den föreslagna lagen. Det kan ju inträffa precis likaväl, äfven om icke en ny och definitiv ägostyckningslag kommer till stånd.

Hvad vidare angår herr Fahléns anförande och den af honom omnämnda resolutionen, har jag genomläst densamma, den är tämligen oredigt framställd. Jag har också haft ett samtal med den, som framburit denna resolution. Och såväl af resolutionen som af detta samtal har jag inhämtat, att hvad han, som egentligen skrivit den, och de, som undertecknat resolutionen, åsyftat, är, att hela 1896 års lag om hemmansklyfning, ägostyckning och jordafsöndring skulle upphävas såsom numera icke behöflig. Däri hafva de ju ganska rätt, ty hela denna lag hade ju sin grund i den åsikten, att, så länge vi hade grundskatterna, den skattskyldiga jorden ej skulle få minskas, så att den ej vidare hade förmåga att bära grundskatterna. Därför skulle man ej klyfva, ej få ägostycka på olämpligt sätt och ej få afsöndra så mycket, att hemmanets förmåga att bära skatterna vedervågades. Då vi nu ej längre hafva grundskatterna, är det väl blott en tidsfråga, när denna lag blir upphäfd och ersatt med andra bestämmelser om jordregister o. s. v. Men så länge denna lag finns och stadgar, att man icke får afsöndra mer än $\frac{1}{5}$, behöfvas de kompletterande bestämmelser, som här äro förslagna.

Jag tillåter mig att yrka bifall.

Herr Berlin: Herr Trygger yttrade nyss, att denna lag, om den bifölles, skulle komma att hindra ett slutligt afgörande af ägostyckningslagen. Jag är af en alldeles motsatt åsikt. Jag tror, att, om nu föreliggande förslag icke antages, det år 1910, till hvilken tid man skulle komma att få till stånd en ny ägostyckningslag, icke skall finnas någonting att lagstifta för.

Herr Fahlén har åberopat en rundskrifvelse till samtliga kommunalstämmor inom de fyra norra länen med begäran om yttrande rörande ett förslag till framställning af förevarande fråga. Detta upprop har utfärdats af kommunalstämman i Trehörningsjö socken. Då jag också har fått mig ett dylikt upprop tillsändt, har jag försökt att taga reda på, huru många kommuner inom de fyra nordligaste länen uttalat sin tillslutning till detsamma. Jag tillskref därför kommunalstämмоordföranden, som kringsändt uppropet, och han svarade mig, att 35 kommuner i hufvudsak, och ibland dem 30 på det lifligaste, instämt i skrifvelsen. Det första, som man

*Lagförslag
ang. vissa änd-
ringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)*

Lagförslag ang. vissa ändringar i lagen om hemmansklyfning m. m. kan anmärka mot detta förslag, är, att det icke på något sätt redogör för innehållet i den kungl. proposition, som har föranlett uttalandet af kommunalstämman. Det har sålunda för de kommuner, som instämt, icke förelegat någon redogörelse för hvad som står i Kungl. Maj:ts proposition. Detta är ju ganska egendomligt. Vidare får det väl heller icke anses innefatta en så stor tillslutning, om af de 168 kommuner, af hvilka de nämnda fyra länen bestå, 30 uttalat sig instämmande. Jag har mig bekant, att på flera ställen den skrifvelse, som åtföljde förslaget, tolkats såsom en hemställan, huruvida icke vederbörande kommunalstämma ville medverka till att vinna nedsättning i skifteskostnaderna, och då blir tillslutningen lätt förklarlig. Emellertid har det på några ställen förekommit, att vederbörande skaffat sig Kungl. Maj:ts proposition och tagit del af densamma, innan de gjorde något uttalande, och i dessa fall hafva svaren en helt annan lydelse. Jag har här från en socken ett utdrag af ett protokoll vid den hållna kommunalstämman. Det slutar sålunda:

»För Norrlands framtid och landets väl behöfver riket en ekonomiskt oberoende och själfägande jordbrukareklass. Kungl. Maj:ts nådiga proposition, stödd på grundliga undersökningar, synes noggrant hafva afvägt alla de förhållanden, som betinga möjligheten att nå detta mål. Genom där föreslagna åtgärder torde möjligen de sista resterna af det vidsträckta Norrlands många tusen egna hem kunna räddas undan de stora skogsbolagens privategoistiska sträfvanden att tillintetgöra äfven dem.

Åkerjord, i än så stora vidder, utan byggnadsvirke, utan stängselvirke, utan vedbrand, utan betesland kan aldrig skapa egna hem med oberoende och själfägande åbor.

Då i propositionen till Riksdagen undantag från den föreslagna lagen äro gjorda för befordrande af boplatser åt arbetare och andra af storkapitalet beroende kategorier, så beslöt stämman att yrka afslag å Trehörningsjö sockens kommunalstämmas framställning och uttala sin bestämda anslutning till syftet med den kungl. propositionen.»

Jag har icke något att vidare anföra, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Enhörning: I lagutskottets förslag till ändring i sista punkten af 22 § torde man vara berättigad att se ett erkännande af den grundsatsen, att egnahemsidén är så stor och betydelsefull, att dess främjande bör taga försteget för intresset att bibehålla de norrländska hemmanen såsom själfständiga jordbruk, och att det är till större allmänt gagn, om ett hemmans inägor blifva fördelade till bostadslägenheter åt en arbetarstam, än om de användas såsom en jordbruksfastighet. Men om man erkänner riktigheten af denna uppfattning, synes man komma till längre gående följder, än utskottet gjort. Utskottet har föreslagit, att afsöndring af inägo-

jord skall vara tillåten, om det är fråga om »*egnahemsanläggningar*». *Lagförslag ang. vissa ändringar i lagen om hemmans-kyllfving m. m.*
 Då utskottet hänvisar till 1906 års lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, får det väl antagas, att utskottet tänkt sig ett undantag till egnahemsidéns förmån i samma utsträckning, som nämnda lag medgifver, d. v. s. för »egnahemssamhälle». En enstaka arbetare skulle sålunda icke kunna draga någon fördel af undantaget, utan skulle se sina utsikter att förvärfva en bostadslägenhet vara i hvarje fall ovissa och kanske nödgas afstå från hoppet om den egna torfvan. Äfven med undantag, som lagutskottet föreslagit, synes mig därför den föreslagna inskränkningen i afsöndringsrätten komma att lägga hinder i vägen för tillkomsten af en bofast arbetarstam, och enhvar, som känner till norrländska förhållanden, inser helt visst, att häri skulle ligga en allvarsam olägenhet, ja, till och med en fara.

Jag anhåller att i detta hänseende få citera tvenne reservanter inom Norrlandskommittén. De yttrade sig sålunda: »En i någon mån besutten arbetare har nödvändigtvis en annan social känsla och uppfattning än den helt och hållet obesuttna och kommer ej så lätt att falla fattigvården till last, hvilket däremot tyvärr någon gång är fallet med den senare. Och detta gäller ej blott den egentlige industriarbetaren, hvars hela åtrå är riktad på att för sin ålderdom kunna förvärfva sig ett eget hem och egen jord att bruka, utan äfven och i ännu högre grad skogsarbetaren, för hvilken det är af största vikt att hafva eget hem med jord och därigenom blifva bofast. Att afverkare från alla håll om vintrarna strömma till Norrland, är af många kända skäl intet eftersträfvansvärdt. Bättre i alla afseenden vore utan tvifvel, att de där blefve bofasta. Men att hyra bostad och att köpa alla lifsmedel, det blir i längden för en arbetare alltför betungande på sådana orter, där produktionen af lifsmedel ej ens motsvarar ortsbefolkningens behof och prisen å sådana i följd däraf blifva mycket höga. För att en skogsarbetare skall kunna blifva bofast erfordras, att han arrenderar eller, ännu bättre, äger hus och jord. Då först kan han finna trefnad och tillfredsställelse».

Ja, så tänkte reservanterna, och jag delar till fullo deras åsikt. Det förefaller mig, i korthet sagdt, som om staten långt ifrån att uppställa hinder mot egnahemsidéns realiserande borde på allt sätt gynna densamma och under inga omständigheter offra den för syftemål, som, huru erkännansvärda de än må vara till sin tendens, likväl vid ett lugnt öfvervägande måste i kollisionsfall ställas i andra rummet.

För min del skulle jag helst se, att herr Hedenstiernas m. fl. reservation till förmån för rent afslag vunne kammarens bifall. Jag vill emellertid nu inskränka mig till att yrka, att i 22 §, sista punkten, ordet »*egnahemsanläggningar*» utbytes mot: *byggnadstomt för bostadslägenhet*.

Lagförslag
ang. vissa änd-
ringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern Lindman: Då kammaren nu har, jag skulle kunna säga, så godt som afslagit den första lagen, som behandlats i dag, nämligen arrendelagen — ty den har ju blifvit så pass tilltrasad, att den väl knappast torde kunna lagas upp vid en sammanjämkning — och då kammaren afslagit äfven vanhäfdslagen, ber jag att få betona, att, om ock dessa lagar hafva ett intimt samband med hvarandra, det nu föreliggande lagförslaget icke har samma samband med dem, ty detta lagförslag hänger ihop med den lag, som Riksdagen antog för två år sedan, år 1905, om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

Jag har just tagit ur lagutskottets betänkande år 1905 några siffror. Jag har tyvärr icke flera till hands. Jag skall be att få visa herrarne, hvad dessa ägostyckningar verkligen betyda. Under december månad år 1904 och januari och februari månader år 1905, således på ett kvartal, inlämnades i de fem norrländska länen ansökningar om ägostyckning till ett antal af 551, och det verkställdes under samma tid 860 ägostyckningsförrättningar. Således på ett kvartal en högst anseelig summa af ansökningar och verkställda förrättningar. Genom den lag, som Riksdagen år 1905 antog om ägostyckning, ville man förhindra, att ägostyckning skulle få ske, utan att skog lämnades till inägojorden. Det blef också Riksdagens beslut. Men om kammaren nu afslår den föreliggande lagen, är det alldeles detsamma, som om Riksdagen ej beslutit 1905 års ägostyckningslag. Det beslut, som Riksdagen fattade för två år sedan, är då paralyseradt. Ty det är naturligt, att hvar och en, som vill hafva inägojord skild från skogen, då låter det ske genom jordafsändring. Det går fullt lika lätt och lika bekvämt. Afslag å detta lagförslag innebär sålunda ett neutraliserande af det beslut, som Riksdagen fattade för två år sedan. Jag har velat framhålla detta, på det kammaren måtte hafva fullt klart för sig, att denna lag icke har det samband med de två lagar, vi nyss behandlat, som med den lag, Riksdagen beslutit för två år sedan.

Beträffande herr Tryggers yrkande kunde jag förstå honom mycket bra, om han kommit med yrkandet, att denna lag skulle gälla provisoriskt för samma tid som ägostyckningslagen, d. v. s. till år 1910. Men jag kan ej fatta, att det kan vara konsekvent att yrka afslag å lagen, därför att den ej är föreslagen att blifva provisorisk. Herr Trygger var, som jag tror, år 1905 emot ägostyckningslagen, men trots detta antog Riksdagen den. Då bör man väl taga konsekvenserna af Riksdagens beslut i stället för att följa den enskilda önskan, som den ene eller andre ledamoten af Riksdagen kunde hafva år 1905. Jag ber att få anhålla, att kammaren ville vara god och besinna, att detta lagförslag står i intimt samband med lagen af år 1905, och det skulle efter min uppfattning vara till stor olycka, om icke denna lag nu antoges att gälla åtminstone för samma tid som 1905 års ägostyckningslag.

Jag känner äfven de norrländska förhållandena ganska bra

liksom den siste ärade talaren, och det är med anledning af detta, som jag enträget anhåller, att kammaren icke måtte afslå detta lagförslag.

*Lagförslag
ang. vissa änd-
ringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)*

Herr von Baumgarten: Jag har deltagit i denna frågas behandling inom utskottet, och den står i nära sammanhang med den motion, som jag haft äran väcka i kammaren. Jag anhåller därför att få säga några ord.

Innebörden af denna kungl. proposition är ju, att man om möjligt skulle kunna bereda flera egna hem genom jordafsöndring för att hämma den alltmer tilltagande emigrationsströmmen och för att hämma den folkström, som drager sig till storstäderna, där man anser sig mera lycklig, än om man blir stadigt bofast på landsbygden, i motsatt emot min öfvertygelse.

I Amerika kunna enskilda personer få sig tilldelade 160 acres s. k. regeringsland, och de erhålla detta mot ringa naturaprestation, som efter vissa år helt och hållet försvinna, då jorden blir deras egen. De skola hafva skyldighet att uppodla en viss del af jorden de erhålla och att bebygga densamma, hvartill de få lån på billiga villkor af den amerikanska staten, emot in-teckning i jorden.

Jag tror, att det varit fördelaktigare att äfven i vårt land utlämna jord på billiga villkor än att lämna penningar, då det är största svårighet för de enskilde att erhålla jord till bebyggande. Den enskildes lycka och trefnad är också statens lycka och trefnad, och då jag önskar att, så mycket som möjligt är, kunna sprida egnahemsidén och denna lag medger afsöndring af jord i mindre lotter än $\frac{1}{5}$ för egnahemsanläggningar — jorden kan ju afsöndras i en eller flera lotter —, har jag med min röst bidragit till denna frågas framgång i utskottet, och jag får härmed yrka bifall den kungl. propositionen, så mycket mer som jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att, efter hvad af riksdagshandlingarna synes, de 21,000 soldattorp, H. T. och B. T., som finnas, äro värda omkring 17,000,000 kronor, hvilket ju gör något öfver 800 kronor per torp, men i allmänhet säljas till 2- å 3,000 kronor stycket. Det är stor nationalförmögenhet att vinna genom jords upplåtande till mindre bemedlade för att de skola få förkofra den till sin trefnad och lycka, och amerikanarna veta väl hvad det vill säga att få sitt land uppodladt och bebyggdt.

Herr Trygger: För min del vill jag aldrig sätta mig emot nödvändiga konsekvenser af ett tidigare beslut, låt vara att jag försökt hindra detsamma. Och jag erkände ju också här, att detta lagförslag är en konsekvens af den lag om inskränkning i rätten till ägostyckning, som antogs år 1905, men jag fann en formell svårighet i affattningen af lagförslaget, då här står: »ändring i» de och de paragraferna. Det var däremot lätt att göra tillägg om

Lagförslag
ang. vissa änd-
ringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)

begränsad giltighetstid till 1905 års lag, där det heter: »Lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.»

Emellertid äro här så många framstående jurister i kammaren, och äfven af dem, som icke äro tränade eller studerade jurister, äro ju många lagkloka, så att, om man i allmänhet anser, att det går för sig, jag för min del gärna skall vara med om ett sådant tillägg, att vi sålunda med öppen blick för att detta formellt sedt just icke är ett exemplum imitandum, vid slutet af denna lag tillfoga en bestämmelse, som jag skall be att, om lagen för öfrigt antages, få föreslå att lyda sålunda: *Denna lag gäller till den 1 januari 1910.*

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande af förevarande paragraf samt vidare på afslag därå; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

22 §.

Enligt förslaget lydte denna paragraf sålunda:

Åstundar innehafvare af hemman, hvarifrån afsöndring får ske, att därifrån för alltid afsöndra mark, som, ensam eller tillsammans med hvad redan kan vara från hemmanet för alltid afsöndradt, utgör mera än hvad i 20 § 1 mom. sägs, ankomme på Konungens befallningshafvande att, där omständigheterna därtill föranleda, sådant tillåta. *Särskildt må hvad i nämnda lagrum stadgas beträffande Kopparbergs, Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län icke utgöra hinder för sådant tillstånd, där afsöndringen erfordras för egnahemsanläggningar eller industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål.*

Tillstånd, som i denna paragraf sägs, må ej vägras i fråga om afsöndring af sådant område, som omförmäles i 3 § första stycket i lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom.

Herr Enhörning: I anslutning till hvad jag nyss nämnde tager jag mig nu friheten att yrka, att ordet: »*egnahemsanläggningar*» måtte utgå ur paragrafen, och att i stället måtte inflyta orden: *byggnadstomt för bostadslägenhet*. Såsom herrarne torde förstå, är det nu nödvändigt, att en hel grupp af bostadslägenheter skola afsöndras från ett hemman på en gång, för att man skall få en sådan afsöndring till stånd. Det är däremot förbjudet att afskilja en enda sådan bostadslägenhet, och för att möjliggöra för den norrländske arbetaren att i större mån än hittills bereda sig eget hem och jord, gör jag nu, herr grefve och talman, detta yrkande.

Herr Sjöcrona: Med anledning af detta yrkande vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på, att det tillägg, som utskottet gjort till första punkten i 22 §, fullständigt öfverensstämmer med det stadgande, som står i ägostyckningslagen af år 1905, endast med den skillnaden, att utskottet i stället för, som där står, »*egnahems-samhälle*» har valt uttrycket: »*egnahemsanläggningar*», på det att det icke skulle blifva någon tvekan, huruvida Konungens befallningshafvande skulle medgifva afsöndring äfven i sådant fall, att det icke var ett egnahemssamhälle, utan särskilda egnahemsanläggningar eller en anläggning. Det öfverensstämmer fullständigt med ägostyckningslagen, och det synes mig riktigt, att de två lagarna, som stå i så nära sammanhang med hvarandra, äro med hvarandra öfverensstämmande. Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

*Lagförslag
ang. vissa änd-
ringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)*

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag, dels ock, af herr *Enhörning*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att ordet »egnahemsanläggningar» utbyttes mot orden »byggnadstomt för bostadslägenhet».

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på godkännande af utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Trygger, som yttrade: Jag skall be att få yrka bifall till en punkt af denna lydelse: *Denna lag gäller till den 1 januari 1910.*

Herr Sjöcrona: På grund af hvad jag anförde första gången, jag hade ordet i fråga om denna lag, anser jag fortfarande, att denna lag mycket väl kan antagas definitivt och icke behöfver göras beroende af den andra lagen. Men det är naturligtvis icke någon olycka skedd, om den antages att gälla till den 1 januari 1910. Då få bägge lagarna följas åt och komma tillbaka till Riksdagen igen.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Jag tillåter mig uttala mina stora betänkligheter mot det af herr Trygger nu föreslagna tillägget. Han har själf i ett föregående anförande betonat, att det ligger en icke så liten oformlighet i att beledsaga en lag med ett dylikt tillägg, då denna lag angifves innefatta ändring af två paragrafer i en gällande lag. Det är något, som, såvidt jag vet, icke förut praktiserats i vår lagstiftning. Jag förstår icke rätt, huru förhållandena skulle gestalta sig, om giltighetstiden utginge

Lagförslag
ang. vissa änd-
ringar i lagen
om hemmans-
klyfning m. m.
(Forts.)

den 1 januari 1910, utan att någon ny bestämmelse blifvit antagen. Skulle då dessa två paragrafer utan vidare återföras till sin gamla lydelse eller icke? Jag föreställer mig för öfrigt, att tillägget är öfverflödigt. Det är nämligen mycket antagligt, att en definitiv ägostyckningslag blir utarbetad och genomförd, innan respittiden utgår, och om så icke sker och således ingen definitiv ägostyckningslag kommer till stånd före den 1 januari 1910, är väl det naturligaste, att dessa nu föreslagna paragrafer då upphävas.

Jag ber därför att få uttala, att jag tror det vara mycket olämpligt, om en begränsning i tiden för tillämpligheten af den beskaffenhet, som nu föreslagits, fästes vid en lag sådan som den förevarande.

Herr Trygger: Det var tråkigt, att vi icke fingo höra detta uttalande, innan vi röstade om de föregående paragraferna. Jag erkänner, att tillägget icke är så lämpligt, men man har nog ändå visserligen icke motsvarigheter, men något i den vägen. Man har nämligen ibland två lydelse af samma paragraf. Jag erinrar om, att vi hafva det i utskökningslagen. Med afseende å verkställighet af skiljeaftal gäller nämligen — detta i strid mot regeln, att processuella lagar äfven tillämpas på äldre rättsförhållanden — att på skiljeaftal, som är slutet före den 1 januari 1888, skall tillämpas den gamla lydelsen af — jag tror det är § 46 utskökningslagen, men med afseende å skiljeaftal, som äro slutna senare, skall den nya lydelsen tillämpas. Nu kan någon säga: skiljeaftal, som äro slutna före år 1888, förekomma ej numera. Men säger man det, misstager man sig, ty det finnes i bolagsordningar gamla skiljeaftal, som kunna gälla lång tid framåt. Således, om man vill saken, tror jag icke, att formen behöfver ställa öfverstigliga hinder i vägen.

Jag tvingas sedan att gå in på ett sakligt bemötande af lagutskottets ärade ordförande. Det är icke likgiltigt år 1910, därest man då icke enat sig om lydelsen af den författning, som skall bestämma i fråga om rätten att erhålla ägostyckning — det är icke likgiltigt, om man då har denna jordafsöndringslag eller icke. Ty, såsom herr statsministern sade, dessa saker hänga så tillsammans, att, om man lämnar den 1905 antagna uppfattningen angående ägostyckningen, man bör lämna den äfven angående jordafsöndring. Herrarne böra därför ej göra den ena lagen mera orubblig än den andra.

Herr Afzelius: Jag har icke deltagit i denna diskussion om praktiska detaljer, om hvilka jag icke har någon personlig kännedom. Men denna rent formella fråga tilltror jag mig bättre att bedöma. För min del måste jag bestämdt ansluta mig till den uppfattning, som från statsrådsbänken har gjorts gällande. Det exempel, herr Trygger anförde såsom varande analogt, passar icke

alls i stycke. Där är det nämligen endast fråga om att tillämpa den regeln, att vid införande af en ny lag äldre rättsförhållanden skola bedömas efter den äldre lagen och senare tillkomna efter den nya lagen. Det kunde anföras många, många exempel på sådant, utan att man därigenom finge fram något slags precedensfall till det föreliggande. Ty huru lyder den lag, som vi nu skola skapa? Den stadgar, att två paragrafer, 20 och 22 §§ i lagen af år 1896, »skola erhålla följande *ändrade lydelse*». De erhålla härigenom en ny lydelse — någon annan lydelse hafva de därefter icke — och den 1 januari 1910 skulle de sålunda upphöra att hafva någon lydelse alls, om herr Tryggers förslag antages.

Lagförslag ang. vissa ändringar i lagen om hemmansklyfning m. m.
(Forts.)

Det är ju klart, att man mycket väl kunnat gå den väg, som herr Trygger föreslog. Men då skulle man gjort så, att man antagit en lag, innefattande *tillägg till* 20 och 22 §§ af lagen om hemmansklyfning m. m. Om dessa tillägg hade man kunnat säga: *de* upphöra att gälla den 1 januari 1910, och då hade den ursprungliga lydelsen af lagrummen stått kvar. Men med den affattning, som ingressen till lagen här har — och efter de nyss fattade besluten måste ha — kan man ej göra, som herr Trygger föreslagit. Därför får jag yrka, att det af honom framställda förslaget ej måtte godkännas.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på frågan om tiden för giltigheten af den i föreliggande utlåtande föreslagna lag yrkats, dels af herr Trygger, att till lagförslaget skulle göras ett så lydande tillägg: »Denna lag gäller till den 1 januari 1910», dels ock att det föreslagna tillägget skulle afslås.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på afslag å det ifrågasatta tillägget vara med öfvervägande ja besvarad.

Ingressen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Justerades ett protokollsutdrag för den 18 i denna månad och innevarande dag samt tre protokollsutdrag för detta sammanträde.

På framställning af herr talmannen beslöts, att på föredragningslistan till morgondagens sammanträde skulle sättas främst statsutskottets utlåtande n:o 144 och att de två gånger bordlagda ärendena skulle uppföras i följande ordning, nämligen: statsutskottets utlåtanden n:is 11, 125, 128, 126, 127 och 129—143, sammansatta bevillnings- och lagutskottets memorial n:o 3, lagutskottets utlåtanden n:is 63 och 64, sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande n:o 11, sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande n:o 2, bevillningsutskottets betänkande n:o 37, sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande n:o 12, lagutskottets utlåtanden n:is 66—70 och 65 äfvensom tillfälliga utskottets utlåtanden n:is 21 och 18—20.

Kammaren åtskildes kl. 11,42 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
